

Rapport 2007:4 R

Uppföljande utvärdering av
utbildning i journalistik vid
universitet och högskolor
i Sverige

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Uppföljande utvärdering av utbildning i journalistik vid universitet
och högskolor i Sverige**

Utgiven av Högskoleverket 2007

Högskoleverkets rapportserie 2007:4 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Karin Järplid Linde**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets kontorservice, Stockholm, februari 2007

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets reflexioner	7
Högskoleverkets beslut	11
Utgångspunkter och tillvägagångssätt	13
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	15
Missiv	17
BEDÖMARGRUPPENS REFERENSRAM	19
Journalistutbildning som högskoleutbildning	21
Forskning i journalistik	25
Medieutvecklingen i ett medietekniskt och redaktionsutvecklingsperspektiv	29
Ett branschperspektiv: arbetsmarknaden och utbildningsdimensioneringen	31
Journalistutbildningen ur ett internationellt perspektiv	35
TEMATISK ANALYS AV UTBILDNINGARNA	37
Vad har hänt sedan förra utvärderingen?	39
Utbildningarnas verksamhet och visioner i förhållande till nya redaktionsmiljöer och ny medieteknik	41
Hur anpassar sig lärosätena till arbetsmarknaden?	45
Kostnad och ersättning för journalistutbildning	47
Rättsskydd, studerandeflytande och institutionsdemokrati	51
Kön och etnicitet	53
Journalistiskt examensarbete kontra akademisk uppsats	55
Forskarutbildningen	57
Teori och praktik i undervisningen	61
Lärosätessavsnitt	65
Göteborgs universitet	67
Utbildningens organisation och profil	67
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	68

Högskolan i Kalmar	71
Utbildningens organisation och profil	71
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	72
Lunds universitet – journalistik	73
Utbildningens organisation och profil	73
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	73
Lunds universitet – pressvetenskap	75
Utbildningens organisation och profil	75
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	76
Mittuniversitetet	77
Utbildningens organisation och profil	77
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	78
Stockholms universitet	79
Utbildningens organisation och profil	80
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	80
Södertörns högskola	83
Utbildningens organisation och profil	83
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	84
Umeå universitet	85
Utbildningens organisation och profil	85
Bedömargruppens sammanfattande kommentarer	86

Sammanfattning

Högskoleverket har ett regeringsuppdrag att under perioden 2001–2006 utvärdera all högre utbildning som leder till minst kandidatexamen. Den här rapporten är en del av det uppdraget och redovisar resultaten av en kvalitetsgranskning av grund- och forskarutbildning i journalistik som Högskoleverket genomfört under 2006. För uppdraget har Högskoleverket anlitat en extern bedömaregrupp bestående av sakkunniga från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Högskoleverket har tidigare utvärderat journalistutbildningar vilket gör att den här utvärderingen även har ett uppföljande syfte.

Utvärderingen omfattar grundutbildning i journalistik vid Göteborgs universitet, Högskolan i Kalmar, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Stockholms universitet, Södertörns högskola och Umeå universitet samt grundutbildning i pressvetenskap vid Lunds universitet. Forskarutbildning i journalistik vid Göteborgs universitet och Stockholms universitet ingår också i utvärderingen.

Grundutbildning i journalistik erbjuds huvudsakligen enligt två modeller: antingen som en sammanhållen programutbildning eller som en påbyggnadsutbildning ovanpå tidigare akademiska studier. Bedömaregruppen konstaterar att utbildningarna står sig väl i en internationell jämförelse och att man här, liksom i andra länder, brottas med att integrera teori och praktik i utbildningen. Bedömaregruppen menar att integrationsprocessen skulle förbättras om utbildningarna i högre utsträckning knöt an till forskning i praktisk journalistik. Utbildningarna vid Göteborgs universitet och Mittuniversitetet lyfts fram som goda exempel. Likaså skulle utökade kontakter med branschen på många sätt kunna bidra till ett ömsesidigt kunskapsutbyte när det gäller utbildningens såväl praktiska som teoretiska anknytning. Akademiska examina har hittills haft låg status i branschen men en attitydförändring förefaller att vara på väg. Bedömaregruppen konstaterar att vägarna till yrket journalist är många och bör så vara. Utvecklingen inom medier och i samhället ökar dock behovet av en akademisk journalistutbildning.

Till frågan om en branschanknuten journalistutbildning hör även utbildningarnas bristfälliga uppföljning av studenter som avslutat sin utbildning. Sådana undersökningar skulle ge en bild av i vilken utsträckning som studenternas arbetsuppgifter stämmer överens med det som utbildningen är tänkt att förbereda för. Göteborgs universitet är det lärosäte som regelbundet genomför den här typen av uppföljningar.

Bedömaregruppen poängterar även vikten av att bredda rekryteringen till journalistutbildningarna. Det finns en medvetenhet på lärosätena i frågan men när det exempelvis gäller att öka den etniska mångfalden kunde fler riktade insatser genomföras, eventuellt i samverkan med branschen och lärosä-

tena emellan. Södertörns högskola har lyckats väl när det gäller att rekrytera studenter med annan etnisk bakgrund än svensk.

Även inom forskarutbildningen märks bristen på forskning i praktisk journalistik. Det är svårt att se några större skillnader mellan forskarutbildning i journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap (MKV) och många avhandlingsprojekt i journalistik har tydlig inriktning mot MKV. Bedömargruppen konstaterar även att få studenter går vidare till forskarutbildning efter examen i journalistik. Bedömargruppen anser att övergången till forskarutbildning i högre utsträckning bör främjas.

På grundval av bedömargruppens rapport ifrågasätter Högskoleverket examensrätten för magisterexamen vid Umeå universitet.

Högskoleverkets reflexioner

Högskoleverket vill inledningsvis tacka bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Det är Högskoleverkets förhoppning att bedömargruppens rapport ska inspirera och bidra till fortsatt kvalitetsutveckling av de berörda utbildningarna. Rapporten ger också studenter en möjlighet att få en överblick över svensk högskoleutbildning i journalistik. Som bedömargruppen konstaterar i sin rapport är utbildningarna olika såväl till innehåll som till upplägg. Av den anledningen har gruppen gjort en sammanställning över utbildningsutbudet för varje lärosäte tillsammans med en kort beskrivning av respektive utbildningsprofil.

En uppföljande utvärdering

Högskoleverket har tidigare utvärderat journalistutbildningarna som redovisades i en rapport *Journalistutbildningarna i högskolan – en utvärdering, 2000: 3R*. Det gör att den här utvärderingen även har ett uppföljande syfte. I ett särskilt avsnitt i rapporten relaterar bedömargruppen kortfattat till den förra utvärderingen och utbildningarnas utveckling inom vissa områden. Högskoleverket vill här särskilt lyfta fram några goda exempel.

Högskoleverket kan med tillfredsställelse konstatera att bedömargruppen anser att utbildningarna står sig väl i internationell jämförelse. Lärarnas akademiska kompetens har stärkts sedan den förra utvärderingen och Högskolan i Kalmar, som tidigare kritiserades för bristande högskolemässighet, kan nu visa på åtgärder som lett till en stärkt akademisk framtoning. I den förra utvärderingen berördes även frågan om behovet av ökad etnisk mångfald i rekryteringen till journalistutbildningen. Högskolorna visar på stor medvetenhet kring problematiken men bedömargruppen anser att större insatser kan göras. En etnisk mångfald inom journalistkåren är viktig för att journalistiken på ett trovärdigt sätt ska kunna återspegla samhället. Vid Södertörns högskola har man lyckats bra när det gäller att rekrytera studenter med annan etnisk bakgrund än svensk. Högskoleverket instämmer i bedömargruppens förslag om att lärosätena bör samarbeta i frågan och eventuellt även involvera branschen i gemensamma initiativ.

Forskningsanknuten utbildning i journalistik

Bedömargruppen konstaterar i sin rapport att vägarna in i journalistyrket är många och att det även fortsättningsvis bör vara så. Det gruppen samtidigt understryker är att den journalistutbildning som ges vid universitet och högskolor ska ha en tydlig anknytning till forskning. Det är det som försvarar dess plats inom högskolan. Att utbildning vid universitet och högskolor ska vara forskningsanknuten tycks den akademiska världen vara ense om. Det konsta-

teras bl.a. i den tematiska studie som Höskoleverket genomförde 2006¹, där lärare och utbildningsansvariga lyfte fram forskningsanknytning som något som ger akademisk utbildning dess värde och särprägel. Bedömaregruppen poängterar vidare att forskning inom för journalistik näraliggande ämnesområden är viktig för ämnet, men de understryker samtidigt det nödvändiga i att därutöver knyta an till forskning i praktisk journalistik. Höskoleverket instämmer i vikten av en forskningsanknuten utbildning och välkomnar att fortsatta diskussioner i frågan förs inom ämnet.

För att åstadkomma en god forskningsanknytning är utbildningens tillgång till väl kvalificerade lärare en viktig förutsättning. Beslutet att ifrågasätta utbildningen vid Umeå universitet grundar sig på de krav som Höskoleverket ställer på befintlig lärarkompetens. Ämnet saknar för närvarande disputerade lärare med ansvar för utbildningen i den fast anställda lärargruppen. Enligt Höskoleverkets mening räcker det inte med att disputerade lärare inom andra ämnesområden står för enstaka undervisningsinslag i en utbildning. En sammanhållen lärargrupp, där disputerade lärare ingår, är avgörande för att upprätthålla och vidareutveckla de krav som ställs på en vetenskaplig utbildning.

Integration teori–praktik

Av bedömaregruppens rapport framgår att de utvärderade utbildningarna arbetar med att förbättra integrationen mellan teori och praktik, men att den processen långt ifrån är avslutad. Enligt högskolelagen ska universitets- och högskoleutbildning bygga på vetenskaplig grund *och* beprövad erfarenhet. Detta understryker vikten av att erbjuda utbildning med såväl teoretisk som praktisk förankring. Två goda exempel i sammanhanget är Göteborgs universitet och Mittuniversitetet där man lyckas väl med att förena teori och praktik. Höskoleverket ser det som en viktig uppgift för fler lärosäten att hitta former för att förbättra integrationen. Dialog och samverkan med branschen är då av stor betydelse, inte minst mot bakgrund av de snabba förändringar som sker inom mediebranschen. Det är också ett tillfälle för bransch och högskola till ömsesidigt utbyte i forsknings-sammanhang samt en möjlighet för högskolan att skapa ökad förståelse för vikten av en forskningsanknuten journalistutbildning.

Uppföljning av studenter

Höskoleverket instämmer i den skarpa kritik som bedömaregruppen riktar mot utbildningarnas bristande uppföljning av studenter. Det är för bedömaregruppen svårförståeligt att en utbildning med så tydlig yrkesanknytning inte visar större intresse för vad studenterna faktiskt arbetar med efter avslutad utbildning. Göteborgs universitet är i sammanhanget ett gott exempel som det lärosäte där man regelbundet följer upp sina tidigare studenter. Höskole-

1. *Utbildning på vetenskaplig grund – röster från fältet*. Höskoleverkets rapport 2006:46R.

verket understryker att den här typen av uppföljningar är viktiga för att lärosätena ska kunna ge tydlig information till potentiella studenter om framtida arbetsmarknadsmöjligheter. En minst lika viktig roll spelar uppföljningar när det gäller att utveckla utbildningens innehåll. De ger en uppfattning om i vilken utsträckning de färdigutbildade studenterna arbetar med det som utbildningen var tänkt att förbereda för.

Kursvärdering och examensarbete

Kursvärderingar genomförs regelbundet vid samtliga utbildningar men återkopplingen till studenter förefaller att vara lågt prioriterad. Högskoleverket vill understryka vikten av att kursvärderingar sammanställs och att man även informerar om resultaten samt de eventuella åtgärder som har vidtagits med anledning av kursvärderingsresultaten. Det är reglerat i högskoleförordningen och är därmed ett lika viktigt moment som själva kursvärderingen i sig.

När det gäller studenternas examensarbete så visar rapporten att journalistikstudenter i varierande utsträckning erbjuds att skriva ett journalistiskt arbete istället för en traditionell vetenskaplig uppsats. Det framgår dock att denna typ av arbete kan göra det svårt för studenter att antas till forskarutbildning. Högskoleverket anser att det inte bör finnas återvändsgränder i ett utbildningssystem och att ett examensarbete ska uppfylla de krav på vetenskaplighet som ställs i all universitets och högskoleutbildning. Därutöver förefaller kravnivåer och bedömningsgrunder att vara otydligt definierade vilket skapar osäkerhet i betygssättningen. Högskoleverket vill i det sammanhanget poängtera att kravnivåer och betygskriterier bör göras tydliga för såväl studenter som lärare för att bidra till den transparens som eftersträvas inom högskolan. Tydliga kravnivåer är inte minst viktigt med tanke på om lärosätena tänker använda sig av Bologna-modellens flergradiga betygsskala.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Karin Järplid Linde
BESLUT

2007-02-13
Reg.nr 643-2030-05

Uppföljande utvärdering av utbildning i journalistik vid universitet och högskolor i Sverige

Högskoleverket finner att grundutbildningarna i journalistik vid Göteborgs universitet, Högskolan i Kalmar, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Stockholms universitet, Södertörns högskola samt grundutbildning i pressvetenskap vid Lunds universitet uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning. Högskoleverket finner vidare att forskarutbildningarna i journalistik vid Stockholms universitet och Göteborgs universitet uppfyller kvalitetskraven. För dessa utbildningar kommer en uppföljning av utvärderingen att göras inom tre år.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för magisterexamen i journalistik vid Umeå universitet. Ifrågasättandet grundar sig på bristande lärarkompetens och lärarkapacitet. Umeå universitet anmodas att senast den 29 februari 2008 inkomma med en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits. Därefter tar Högskoleverket ställning till om det finns skäl att återkalla examensrätten.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektledare Karin Järplid Linde i närvaro av avdelningschef Clas-Uno Frykholm och kanslichef Lennart Stähle.

Sigbrit Franke

Karin Järplid Linde

Kopia: Utbildningsdepartementet
Ledamöter i bedömagruppen

Utgångspunkter och tillvägagångssätt

Utgångspunkter

Högskoleverket har sedan 2001 regeringens uppdrag att utvärdera all grund- och forskarutbildning som leder till generella examina och yrkesexamina enligt högskoleförordningens examensbilaga. Utvärderingarnas huvudsakliga syften är att:

- bidra till utbildningarnas och utbildningsanordnarnas egen kvalitetsutveckling
- granska om utbildningarna svarar mot mål och bestämmelser i högskolelagen och högskoleförordningen
- ge information bl.a. till studenter inför deras val av utbildning.

Utvärderingen av journalistik genomfördes under 2006. Högskoleverket har tidigare utvärderat journalistutbildningarna i rapporten *Journalistutbildningarna i högskolan, en utvärdering*, 2000:3 R, vilket gör att den här utvärderingen även har ett uppföljande syfte.

Högskolelagen, högskoleförordningen samt universitetens och högskolornas egna mål är utgångspunkter för utvärderingarna. De kvalitetsaspekter som ingår i Högskoleverkets utvärderingar är framtagna i samarbete med lärosätena utifrån en tolkning av målen i högskolelagen och högskoleförordningen.

Utvärderingsprocessen

Den generella utvärderingsmodell som Högskoleverket tillämpar baseras på kollegial bedömning ("peer review"). Modellen omfattar en självvärdering som utbildningsanordnaren genomför med hjälp av anvisningar framtagna av Högskoleverket. Därefter gör en grupp ämnessakkunniga personer (bedömargrupp) en extern bedömning av utbildningarna.

Att journalistutbildningarna har utvärderats tidigare har påverkat uppläggget för den här utvärderingen. Högskoleverkets kvalitetsaspekter har anpassats, liksom de frågor som ställts i Högskoleverkets anvisningar till självvärderingsarbetet. Kvalitetsaspekterna och bedömargruppens ämnesspecifika referensramar har varit viktiga utgångspunkter i bedömningen. Varje utbildning har granskats utifrån samma aspekter, men den bedömning som redovisas i rapporten tar i huvudsak upp de aspekter som bedömargruppen ansett mest angelägna att kommentera.

Slutligen sammanfattar bedömargruppen sina kommentarer och rekommendationer till utbildningarna i en rapport. Den rapporten utgör underlag för Högskoleverkets beslut om utbildningarnas kvalitet. En tid efter rapportens publicering hålls en återföringskonferens där utvärderingens resultat diskuteras med de berörda lärosätena.

Avgränsningar

Utvärderingen avser huvudämnet i generella examina, dvs. kandidat- och magisterexamen. En konsekvens av att bara huvudämnet utvärderas, är att utvärderingen endast omfattar de lärosäten som ger examina med journalistik som huvudämne. Av de åtta lärosäten som berördes av utvärderingen från år 2000 ingår nu sju. Journalistik är inte huvudämne i utbildningen vid Uppsala universitet. Utvärderingen omfattar även forskarutbildning i journalistik. Enligt överenskommelse med Lunds universitet fördes även grundutbildningen i pressvetenskap till utvärderingen.²

Tillvägagångssätt

De institutioner (eller motsvarande) som berörs av utvärderingen genomförde en självvärdering under våren 2006. Självvärderingen har granskats av en extern bedömargrupp som Höskoleverket tillsatt utifrån förslag från berörda universitet och högskolor. Bedömargruppen består av en ordförande och fem ledamöter varav en doktorand, en student och en representant för branschen.

För att fånga in synpunkter arrangerades särskilda hearingar, dvs. gruppsamtal: en med representanter från branschen, en med studentrepresentanter från de utbildningar som ingick i utvärderingen och en med doktorander. Studenter och doktorander ombads inför respektive hearing att i samråd med sina kurskamrater göra en skriftlig sammanställning över vad de ansåg vara utbildningens starka respektive svaga sidor. Därefter inbjöds lärosätesrepresentanter till hearingar med två till tre lärosäten vid varje mötestillfälle. Samtal fördes med lärare, institutions- och utbildningsledning. För lärosäten med forskarutbildning (Göteborgs och Stockholms universitet), liksom för Umeå universitet, träffade bedömargruppen även fakultetsledningen. Hela bedömargruppen deltog vid samtliga hearingar. Från oktober till december 2006 gavs lärosätena möjlighet att kommentera de beskrivande lärosätesavsnitten i bedömargruppens rapport.

Till grund för bedömargruppens utlåtande ligger självvärderingsrapporterna, hearingar och det kompletterande material som begärts in från berörda utbildningar. Bedömargruppens ledamöter har inte deltagit i granskningen av utbildningar vid det egna lärosätet. Från Höskoleverket har utredarna Karin Järplid Linde (projektledare) och Aija Sadurskis medverkat.

2. Forskarutbildningen i pressvetenskap utvärderades inom ramen för Höskoleverkets utvärdering av ämnet litteraturvetenskap 2005.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket

2007-02-14
Reg.nr 643-2030-05

Uppföljande utvärdering av utbildning i journalistik vid universitet och högskolor i Sverige

Högskoleverket initierade under hösten 2005 en utvärdering av grund- och forskarutbildning i journalistik. För utvärderingen utsågs en extern bedömargrupp bestående av:

Professor Tom Moring, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet (bedömargruppens ordförande)
Gunilla Bejbro-Högfeldt, tidigare chefredaktör för Östgöta Correspondenten
Forskarstuderande Ulf Buskqvist, Örebro universitet
Professor Martin Eide, Universitetet i Bergen
Studerande Yasmine El Rafie, Stockholms universitet
Lektor Kirsten Mogensen, Roskilde universitetscenter

Vi grundar vår bedömning på den information vi fått från utbildningsanordnarnas självvärderingar med bilagor och kompletterande skriftligt material från lärosätena. Vi grundar även vår bedömning på hearingar, dvs. grupp-samtal, där vi samtalat med företrädare för branschen, studenter, doktorander, lärare, institutions- och utbildningsledning samt i några fall även fakultetsledning.

Härmed överlämnas vår rapport till Högskoleverket.

För bedömargruppen

Tom Moring, ordförande

BEDÖMARGRUPPENS REFERENSRAM

Journalistutbildning som högskoleutbildning

Journalistutbildningen verkar i ett spänningsfält mellan att vara akademisk och samtidigt praktiskt yrkesförberedande. För den journalistutbildning som ges vid universitet och högskolor innebär detta dubbla krav. Utbildningen ska uppfylla de krav som högskolelagen ställer på utbildning som erbjuds på högskolenivå. Utbildningen ska samtidigt bedrivas så att den förmedlar hantverksmässiga kunskaper av sådan omfattning och kvalitet att höga professionella krav uppfylls.

Högskoleutbildning karaktäriseras av att den ska vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet. Det innebär att journalistutbildningar inom högskolans ram ska ge mervärden av akademisk natur i jämförelse med andra utbildningsvägar in i yrket. Utbildningarna ska vara högskolemässiga, dvs. det ställs krav på forskningsanknytning, integration av teori och praktik samt samverkan med andra akademiska utbildningar.

Högskolornas verksamhet ska enligt högskolelagen bedrivas med ett nära samband mellan forskning och utbildning (1 kap, 3 §). För utbildningens huvudämne, journalistik, är det närmaste sambandet forskning i praktisk journalistik och annan journalistikrelevant forskning. Även forskning inom andra ämnesområden är av betydelse för utbildningen.

Att bedriva journalistutbildning med anknytning till journalistikforskning förutsätter att det bedrivs forskning inom området. Det kräver dels att kompetenta forskare knyts till utbildningen, dels att lärarkåren ges utrymme för forskning och kompetensutveckling, i enlighet med högskolelagen (3 kap. 1 och 5 §§). Forskarutbildningen är av central betydelse för nyrekrytering av kompetent personal till journalistutbildningen i framtiden, och enligt högskoleförordningen ska det finnas en allmän studieplan för varje forskarutbildningsämne. (HF 8 kap, 6 §.)

Utöver att svara för utbildning och forskning ska högskolan samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet (HSL 1 kap. 2 §). Med tanke på journalistutbildningens yrkesförberedande karaktär är en fungerande samverkan med arbetslivet särskilt viktig.

Vidare förutsätter högskolelagen hög kvalitet såväl i utbildningen som i forskningen (1 kap. 4 §) och att de tillgängliga resurserna används effektivt. Det gäller inte minst hur högskolan fördelar ekonomiska medel mellan sina olika utbildningar. Till ett effektivt utnyttjande hör också att dimensioneringen och utformningen av utbildningen är i samklang med de behov som finns på arbetsmarknaden.

Enligt högskolelagen har studenter rätt till inflytande (1 kap. 4 a §) bland annat genom att få utvärdera kurser (högskoleförordningen, 1 kap, 14 §). Till

det senare hör att högskolan ska sammanställa utvärderingarna och informera om resultaten. Högskolelagen (1 kap. 5 och 5 a §§) kräver också att jämställdhet och breddad rekrytering ska främjas.

Historiskt perspektiv

Journalistikens historia är en historia om professionalisering. I kampen om ämnesmässig legitimitet och professionell prestige – i kampen för att göra journalistiken till ett ämnesområde och ett yrke – har utbildning spelat en huvudroll. Att journalistutbildningen är etablerad inom de akademiska forsknings- och utbildningsinstitutionerna innebär ett avgörande genombrott i en långvarig professionaliseringsprocess.

Journalistikens historia är en historia om institutionalisering och formalisering. Pressen är etablerad som samhällsinstitution, och en normativ grund för journalistens yrkesutövande i fråga om arbetsätt och etik har etablerats. Journalistikens demokratiska nyckelroll och yrkets betydelse för en fungerande offentlighet är väl känd. Journalistikens samhälleliga betydelse är alltså erkänd. Journalistiken ska bidra till att göra allmänheten kapabel att uppträda som myndiga samhällsmedborgare. Den ska ge människor information som gör att de kan bilda sig kvalificerade uppfattningar om samhällsfrågor. Det handlar om yttrande- och informationsfrihet; om allmänhetens rätt till information som åsiktgrund. Journalistutbildningen ska följaktligen inte bara förse mediebranschen med arbetskraft, den ska också förse samhället med kompetenta nyckelaktörer för att förverkliga demokratin.

Höga ideal är dock inte allt. Journalistik och journalistutbildning har många uppgifter. Journalistik är ett mångsidigt ämnesområde och de journalistiska uttrycksformerna är otaliga. Den journalistiska yrkesrollen befinner sig i ett spänningsfält mellan konst och hantverk, mellan kreativitet, industriliknande produktion och intellektuell verksamhet. Journalistik har inte blivit en profession i bokstavig mening. Det finns ingen auktorisation eller licensiering, och ”journalist” är inte en skyddad yrkestitel. Det har funnits många vägar in i yrket, och så bör det även vara i fortsättningen. Mångfald är att föredra framför enhetlighet. Detta gäller även inom journalistutbildningen.

Journalistutbildning på högskolenivå

Medierna och samhället har ett intresse av att det finns ett betydande inslag av högskolebaserad journalistik. Flera argument kan föras fram till förmån för en journalistutbildning som bedrivs inom universitet och högskolor, dvs. argument för en forskningsbaserad journalistutbildning.

Journalistik är ett ämnesområde som utöver hög formmässig kompetens kräver intellektuella resurser och kvalifikationer. Journalistrollen är också en intellektuell roll, en roll som fordrar självreflektion och förståelse för samhället. Yrket kräver en analytisk kompetens som bäst kan utvecklas i en intellektuell miljö.

Det finns ett behov av journalister som inte bara förstår och behärskar sin egen roll, utan också förstår hur journalistiken utgör en maktfaktor i samhället. Journalistiken i alla dess dimensioner har en nyckelroll i hur vår kultur avspeglas, tolkas och konstrueras. Vi behöver en journalistik som är medveten om den kraft – och de begränsningar – som ligger i en journalistisk logik och journalistiska referensramar. Framtidens journalister måste ha djup insikt i på vilket sätt deras egen verksamhet är sammanvävd med maktspel, och vad den dramaturgi de förvaltar betyder för andra samhällsaktörer.

En modern journalist måste också ha grundliga kunskaper och färdigheter i att förhålla sig till alltmer professionella källor och mediestrateger. En professionalisering av källorna måste mötas med en professionalisering av journalisterna.

Den teknologiska utvecklingen och nya ekonomiska villkor ställer journalistiken inför nya utmaningar. Det kan innebära att hantera de krafter som vill göra journalisten till en enkel producent av publicistiskt innehåll, eller det kommersiella tryck som är ett resultat av skärpta krav på ekonomisk avkastning.

Alla dessa tunga förändringsprocesser ställer också journalistutbildningen inför nya utmaningar. Den utbildning som ges vid universitet och högskolor bör ha särskilt goda förutsättningar att möta dessa utmaningar.

Forskning i journalistik

Relationen till andra ämnesområden

Journalistik är en verksamhet som behöver utforskas. Det är en aktivitet och ett ämnesområde som kräver insikter från en lång rad perspektiv och akademiska discipliner. I Sverige finns det en traditionell koppling mellan journalistikforskning och medie- och kommunikationsforskning (MKV). Kopplingen är dock inte problemfri: journalistikforskningen kan inte begränsas till enbart ett medie- och kommunikationsforskningsperspektiv. Samtidigt som det är viktigt att inte förlora kontakten till MKV är det välkommet att även andra perspektiv anläggs inom journalistikforskningen.

Utöver journalistikens anknytning till MKV finns andra ämnesområden gentemot vilka en liknande gränsdragningsproblematik finns. Eftersom journalistiska medier så ofta används som källa kan gränsen mellan medieforskning och annan forskning ibland vara svår att definiera. Det kan exempelvis gälla ämnen som litteraturvetenskap, historia, språkvetenskap, statsvetenskap, sociologi m.m.

Journalistikforskning och journalistikrelevant forskning kan bedrivas i anknytning till journalistutbildning eller frikopplat från denna. Men god journalistutbildning kan i dag inte bedrivas utan god journalistikforskning. Journalistutbildningen har en särskild skyldighet att bedriva praxisnära och praxisrelevant journalistikforskning och teoriutveckling. Det är när en sådan ambition blir verklighet som journalistutbildningen försvarar sin plats i högskolan.

Journalistik som ämnesområde

Att erbjuda journalistutbildning vid universitet och högskola förutsätter en grundläggande förståelse för att journalistik är ett eget ämnesområde. Ämnet kan visserligen vara svårt att avgränsa och definiera, men det har ändå ett antal klassiska, yrkesmässiga kännetecken:

- En *demokratisk mission* som reflekterar grundläggande samhällsbehov, som journalister känner sig förpliktigade att uppfylla. Journalistiken har till exempel som uppgift att leverera relevanta och väsentliga nyheter.
- En *professionell identitet* som bland annat grundar sig i yrkets självförståelse och historia.
- En *domän* bestående av kunskap, hantverksmässiga och tekniska färdigheter, regler, erfarenhet från det praktiska arbetet m.m., som förmedlas till dem som är nya i yrket.
- En *kreativ dimension* som förutsätter kommunikativ förmåga och ställer höga krav på språk och formspråk.
- En *professionell etik* som dels hjälper journalister att lösa några av de särskilda moraliska problem som uppstår i relation till utövandet av yrket,

dels ska förhindra att den makt journalister och medier har utnyttjas till fel syften.

- *Standarder* för hur arbetet ska utföras, till exempel nyhetskriterier och sanningskriterier.
- *System för utvärdering* som avgör vilka yrkesutövare som befordras och vilken arbetsprestation som ses som föredömlig.
- *Ramverk* för till exempel lagstiftning, politiska system, offentlighet, brukare, källor och ägare.

Praxisnära forskning

En väsentlig uppgift för varje journalistutbildning är att ge de studerande en grundlig insikt i ovan nämnda aspekter av yrket. För en utbildning som bedrivs på högskolenivå ska denna undervisning vara forskningsbaserad. Dessvärre kan detta krav vara svårt att uppfylla, eftersom man bara i begränsad utsträckning har forskat i praktisk journalistik med syfte att stärka utbildningen av nya journalister. I stället har man inom den högre utbildningen i betydande omfattning valt att låta undervisningen i de praktiska och etiska aspekterna av yrket skötas av journalister, som i stort sett undervisar med utgångspunkt i hantverksmässiga läroböcker och den egna erfarenheten.

Det verkar som om man – i dessa fall – har tagit den inlärningsituation man är bekant med, mellan mästare och lärling – där mästaren utbildar lärlingen och därmed förmedlar yrkets normer till nästa generation – och flyttat in den i högskolan utan att reflektera över de nya möjligheter, som en högskoleutbildning erbjuder. Modellen utnyttjar inte den möjlighet som lärosätena har att till exempel neutralt och systematiskt förmedla professionens senaste kunskap och bästa praxis till de studerande, eller till att låta studenterna diskutera flera möjliga lösningar på professionsrelaterade problem. Samtidigt upplever de lärare som tidigare varit journalister att deras praktiska erfarenhet snabbt föråldras, om de inte vid sidan av undervisningen ges möjlighet till kompetensutveckling.

Som reaktion på problemen med att leverera forskningsbaserad undervisning i praktisk journalistik, finns en tendens att ersätta detta dels med erfarenhetsbaserad undervisning, dels med presentation och diskussion av vetenskapliga analyser av mediernas roll i dagens samhälle, normativa uppfattningar om pressens roll, sett utifrån positioner utanför ämnesområdet, eller analyser av medieprodukter. En sådan undervisning utnyttjar emellertid inte fullt ut högskolans möjligheter att förbereda de studerande för ett framtida arbete som journalist. Man uppnår således inte ett optimalt resultat genom att låta utbildningen bestå av en del samhälls- eller kulturteori och en del praktisk journalistik. Man måste finna en form, som förenar det bästa från de båda traditionerna.

Samverkan mellan lärare, medieforskare och branschen

En sådan form kan vara att låta lärare som är journalister, och har en solid kunskap om praktisk journalistik, utforska och beskriva sina erfarenheter. Detta kan gärna göras i samarbete med medieforskare, som har redskap för att till exempel analysera medieprodukter. Samarbetet är en fördel för kvaliteten. Det säger sig självt att man varken kan dra slutsatser om producenternas normer utifrån medieprodukterna eller om journalistikens praktiska krav utifrån journalisternas ideal. Vi behöver koppla ihop produkter och ideal för att klarlägga normer för det praktiska arbetet som journalist. I den förra utvärderingen underströks behovet av kontakt mellan forskande och undervisande lärare å ena sidan och praktiskt journalistiskt arbete å andra sidan. Samverkan med branschen är också en fördel, om man till exempel vill pröva användbarheten i olika journalistiska metoder eller utforska journalisters erfarenheter av att lösa professionella uppgifter.

Idealiskt bör det således skapas utrymme för alla lärare att hålla sina kunskaper i praktisk journalistik aktuella *och* att forska inom områden som är relevanta för journalistutbildningen. En sådan ordning kan säkra att undervisningen både förankras i professionen och är forskningsbaserad.

Medieutvecklingen i ett medietekniskt och redaktionsutvecklingsperspektiv

Nya medier

Det har under de senaste åren gjorts många beskrivningar av relationen mellan ett medielandskap i omvälvning och de förändrade förutsättningarna för journalistikens innehåll, former och yrkesroller. Det finns en samsyn om att den grundläggande tekniska utvecklingen innebär att gränserna mellan traditionella medier, såsom press, radio och tv, blir svårare att urskilja. Gränsen mellan traditionella och nya medier är flytande. Samtidigt uppstår nya former för journalistik. På en organisatorisk nivå handlar det om annorlunda former av arbetsdelning, yrkesroller och produktionsprocesser.

Nya plattformar, i synnerhet Internet, har inneburit nya kanaler för de etablerade medierna samtidigt som de har möjliggjort nya medieformer. De nya medierna utgör ett komplement och en inspirationskälla till journalistiken, men också ökad konkurrens i och med att andra aktörer blir verksamma på det journalistiska fältet. Journalistiken har inte längre "monopol" på nyhetsproduktion. Den utmanas inte bara av andra kommersiella aktörer som publicerar nyheter på webben, utan också av exempelvis intresseorganisationer, sociala rörelser och kommunernas webbplatser. En annan utmaning kommer från publiken som på publicistiska forum, t.ex. bloggar och nätgemenskaper, publicerar sina iakttagelser och kommenterar samhällsutvecklingen. Journalistiken som en relativt homogen institution utmanas när gränserna mot annan medieproduktion blir allt mer otydliga. Medieutbudets karaktär påverkas inte enbart av nya presentationsformer, utan också av publikernas och användarnas annorlunda sätt att söka, läsa och relatera till de s.k. nya medierna. Grunden för denna utveckling finns i den digitala tekniken.

En förändrad journalistroll

För journalistikens del innebär den digitala tekniken förändringar både för produktionen (insamling av material, källor etc.) och för distributionen (kommunikation till publik via olika kanaler). Teknikens interaktiva potential (t.ex. inom webbjournalistiken) innebär genomgripande förändringar för den traditionella reporter- och redigerarrollen:

- För det första får publiken ökad kontroll. Detta utmanar den traditionella bilden av journalisten som "gatekeeper" av nyheter och information eftersom publiken själv kan söka ursprungskällor via datorn. På så sätt ges de möjlighet att titta över journalistens axel och jämföra en specifik berättelse med en annan.
- För det andra möjliggörs nya sätt att berätta. Nyhetsmaterial kan i större utsträckning än tidigare presenteras multimedialt, dvs. i kombinationer

av text, bild, ljud och video. Medieföretag utvecklas till "mediehus" vars verksamhet går ut på att samla in, bearbeta och presentera material via olika plattformar och mediekanaler. På de journalistiska redaktionerna uttrycks detta i termer som "flerkanalpublicering", "plattformskonvergens", "integrerade redaktioner", "news flow management" etc.

- För det tredje har journalistiken förlorat sin monopolliknande ställning över produktionstekniken. Tillgången till, och kunskapen om, produktionstekniken blir mer spridd i och med att den tidigare dyra och skrymmande tekniska utrustningen blir tillgänglig för mindre resursstarka aktörer.

Den tekniska utvecklingen under 1990-talet, inte minst framväxten av Internet, har med all rätt fått stor uppmärksamhet i fråga om dess inverkan på journalistiken. Det är dock viktigt att se den tekniska omvälvningen som äger rum nu ur ett historiskt perspektiv. Kommunikationstekniska innovationer har alltid påverkat journalistyrket och ibland gett upphov till nya journalistiska yrken och produkter. Telegrafan, utvecklingen av tryckpressen, radion, telefonen, tv:n och datorn har alla på olika sätt inverkat på hur journalisterna söker, producerar och distribuerar information. Internets utveckling har pågått i ett drygt decennium och den tekniska förändringen sker snabbt. Det gör att det är svårt att ge några säkra prognoser om journalistyrkets framtida utveckling. Därmed uppstår stora utmaningar när det gäller vidareutbildning och kompetensutveckling av såväl lärare som forskare inom journalistutbildningen.

Utbildningen i förhållande till den medietekniska utvecklingen

Under utbildningen bör studenterna ges möjlighet att utveckla kunskaper om den digitala teknikens möjligheter och förutsättningar inom medieområdet samt att utveckla nya journalistiska former som fångar teknikens interaktiva möjligheter. Som en viktig del i utbildningen bör det ingå praktiska moment där studenterna lär sig behärska olika medietekniker och att vara reporter, tekniker och producent. Särskilt utrymme bör också ges för experiment och kreativt skapande genom att pröva och söka utveckla nya uttrycksformer. Samtidigt är det viktigt att alla utbildningar inte gör samma sak. Att lärosäten specialiserar sig och utvecklar olika inriktningar inom journalistiken är nödvändigt. Samarbeten med branschen och mellan lärosätena bör vidareutvecklas. Lärosätena har inga möjligheter att isolerat från omvärlden bedriva en god utbildning inom ett område som är så starkt knutet till en medievärld i ständig förändring.

Med tanke på den snabba medietekniska utvecklingen är det samtidigt särskilt viktigt att journalistutbildningen klarar av att hålla fast vid och utveckla sin kärnkompetens. Grundläggande journalistiska värden, kunskaper och metoder kommer även i framtiden att vara av central betydelse.

Ett branschperspektiv: arbetsmarknaden och utbildningsdimensioneringen

En bransch i förändring

Mediebranschen är i snabb förändring och därmed också journalistrollen. Många traditionella arbeten försvinner medan nya uppstår, framför allt utanför de traditionella medierna och i nya digitala publiceringsformer. Andra krav på utbildning och färdigheter ställs och kommer, i ännu högre grad, att ställas vid sidan om den grundläggande journalistiska förmågan att söka, tolka, värdera och presentera nyheter och information.

Branschen är kritisk

Vid hearingen med representanter för branschen framfördes omfattande kritik mot den nuvarande journalistutbildningen inom högskolan. Branschens kritik anges som orsak till att man i många fall väljer att anställa journalister med annan bakgrund än den akademiska. Man pekar på bristande hantverksutbildning jämfört med vissa folkhögskolor och liten förståelse för läsare, lyssnare respektive mottagare. Studenterna har ofta svag omvärldsinsikt och otillräckliga kunskaper i samhällskunskap. Dialogen med branschen brister och därmed insikten om behovet av förändringar inom såväl utbildning som bransch. Det gör också att information om utbildningarna till branschen, respektive om branschen till studenterna, inte fungerar. Branschen anser att forskningen inte alltid är relevant men säger sig också vara dåligt informerad om den forskning som bedrivs.

Branschen idkar också viss självkritik. Företagens engagemang i journalistutbildningen har varit för svag. Ett första försök till förbättring är en arbetsmarknadsdag för studenter och branschföreträdare under läsåret 2006/2007, arrangerad bland andra av Tidningsutgivarna.

Utbildningsnivån hos dagens journalister

Journalistkåren har en mycket varierad utbildningsbakgrund vilket gör att de statistiskt sett är en svårinringad yrkesgrupp. Alla har inte journalistutbildning och för dem som har det, finns det en mångfald av journalistutbildningar på olika nivåer att välja bland.

Utbildningsnivån hos dagens svenska journalister har undersökts av institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet³. Antalet svarspersoner är 1064. Undersökningen visar att av Svenska journalistförbundets (SJF) medlemmar hade tre fjärdedelar någon form av högskoleutbildning år 2005. Medlemmarna kan delas i tre grupper, där den största (40 %) har journalistutbildning på högskolenivå. De andra två grup-

3. *Journalist 2005*. Undersökning genomförd vid JMG, Göteborgs universitet.

perna (*ingen formell journalistutbildning* respektive *annan journalistutbildning*) är ungefär jämnstora. Inom gruppen *annan journalistutbildning* ryms utbildningar från folkhögskola, journalistiska i privat regi, i utlandet etc.

Lsåret 05/06 bedrevs 2–3-årig journalistutbildning vid tio svenska folkhögskolor. Ettåriga kurser fanns vid ytterligare fyra. Flera av dessa folkhögskolor har högt anseende i branschen och deras elever betecknas ofta som bättre utbildade i det journalistiska hantverket än studenter från journalistutbildning vid högskolan. Anställningsbarheten från några av folkhögskolorna uppges vara hög. Framtidsutsikterna är däremot mer osäkra med tanke på att såväl arbetsgivare som journalistfack tycks ense om att framtidens journalister behöver såväl hantverkskunnande som akademisk bas för att kunna verka i en allt mer komplicerad värld.

Framtidens journalister

Akademiska examina har hittills haft låg status på redaktionerna, men en attitydförändring tycks vara på väg. TU (Tidningsutgivarna), andra branschföreträdare och SJF (Journalistförbundet) är ense om att journalistyrket bör vara både ett akademiker yrke och ett hantverksmässigt yrke. Framtiden kräver *såväl* breddutbildade journalister med tekniskt kunnande *som* ämnesspecialister med journalistutbildning. SJF:s riktlinjer för en god journalistutbildning indikerar tydlig akademisk nivå. TU och branschen sänder i huvudsak samma signaler: att samhällets komplexitet kräver mer än bara metodik.

För att lösa nya arbetsuppgifter behöver medier och redaktioner inte bara anställa de nya journalisterna utan även höja kompetensen hos de egna medarbetarna. Andra typer av chefer och projektledare, förändrade redaktörsroller och journalister med förmåga att arbeta i nya interaktiva kanaler krävs.

Överskott av journalister?

Journalistutbildningar har som syfte att utbilda till journalistyrket. Det hindrar givetvis inte att journalistutbildade kan vara attraktiva även inom andra sektorer av arbetsmarknaden. Hittills har dock journalistbranschen präglats av ett stort överskott på journalister. Det konstaterar Högskoleverket i rapporten *Arbetsmarknad och högskoleutbildning 2006* (2006:28R). Uppfattningen delas av arbetsgivarna och journalistfacket, men man har olika syn på kommande behov. Behoven är växande säger arbetsgivarna, men krympande tror facket, i varje fall av traditionella journalistjobb. Båda är ense om att journalistrollen står inför stora förändringar.

Av Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) statistik över dem som söker arbete som journalist kan man utläsa att antalet helt eller delvis arbetslösa minskat de senaste sex åren (2001 till 2006). En tendens till förändring, kanske ett trendbrott, märks tydligast under hösten 2006. Cirka 200 nya arbeten har enligt uppgift från Tidningsutgivarna tillkommit under kort tid och arbetslösheten bland journalister knutna till Svenska journalistförbundets (SJF) arbetslöshetskassa har sjunkit till den lägsta på sex år.

Trots nyanställningar väntar dock fortfarande en kärv arbetsmarknad för blivande journalister med traditionell utbildning. De nya jobben finns främst inom nya medier där journalister med kunskap om och intresse för flerkanalpublicering, webb och rörliga bilder efterfrågas. Statistiken från AMS visar dessutom att i takt med sjunkande arbetslöshet har antalet tillfälliga anställningar eller andra tillfälliga arbeten ökat. Många journalister tvingas hoppa från vikariat till vikariat utan chans till fast arbete.

Detta är en del av den verklighet som möter de nya journalisterna. Med tanke på den mångfald av journalistutbildningar som finns är det oklart hur många som totalt sett utbildas per år. Tittar man på antalet nybörjarstudenter i journalistik vid universitet och högskolor så är de ca 800 per år.⁴ Dessa journalister ska ta sig in i en bransch som delvis är skeptisk till deras utbildning. Och de ska göra det i konkurrens med journalister med andra utbildningar, t.ex. från folkhögskola. SJF räknar med att totalt ca 1 000 journalister utbildas per år i Sverige.

4. Högskoleverkets rapport *Arbetsmarknad och högskoleutbildning 2006*, 2006:28 R

Journalistutbildningen ur ett internationellt perspektiv

Internationellt samarbete

Ökad internationalisering är ett ledord för framtidens journalistik och journalistutbildning. I Europa diskuteras behovet av en ny journalistik och transnationella utmaningar inom journalistutbildningen. Samarbete över nationsgränserna har av tradition utvecklats mellan journalistutbildningarna i de nordiska länderna, där den svenska utbildningen spelat en betydande roll. Sedan början av 1990-talet har detta samarbete också tagit sig uttryck i European Journalism Training Associations (EJTA) verksamhet. Gemensamma kurser och utbildningsprogram har anordnats, som exempelvis ”Europe in the World” och utbildningar med examen i ”eurojournalistik”. De svenska journalistutbildningarna har något att hämta av, och något att tillföra, sådant internationellt samarbete. Förståelsen för journalistikens samhälleliga betydelse – och demokratiska nyckelroll – behöver ges en tydlig internationell förankring i framtidens journalistutbildning.

Internationellt finns det en lång tradition av att ge journalistutbildning på högskolenivå, gärna med fördjupning inom humaniora eller samhällsvetenskap. Den första amerikanska journalistutbildningen vid ett universitet såg dagens ljus år 1908. Under de senaste årtiondena har ett flertal nya journalistutbildningar etablerats vid universitet världen över, både på grundnivå och på avancerad nivå. I Sverige erbjuds journalistutbildningar som är helt i klass med andra journalistutbildningar i Europa och USA, när det gäller hantverket och en grundläggande introduktion till arbetet som journalist. Liksom de svenska utbildningarna kämpar också utbildningar i andra länder med att integrera journalistisk teori och praktik.

Anpassning till Bologna modellen – en utmaning

För de svenska journalistutbildningarna förestår stora utmaningar i samband med anpassningen till Bologna modellen. Traditionellt ges journalistutbildning på högskolenivå enligt två i grunden olika modeller: utbildning i journalistik ges på kandidatnivå och byggs på med mera specialiserade kurser på magisternivå, alternativt läggs en allmänorienterande och samhällsvetenskaplig utbildning som bas, följt av en framför allt praktisk utbildning som påbyggnad. Medan den förra formen av utbildning är förhållandevis lätt att anpassa till Bologna modellen ställs den senare formen inför betydande utmaningar. I den mån Bologna modellen ska leda till ökad mobilitet för de studerande, måste det finnas enighet om att studenterna lär sig praktiska färdigheter för journalistyrket på kandidatnivå, medan masternivån reserveras för teoretisk påbyggnad för studenter som redan har en grundläggande journa-

listutbildning. Vid åtskilliga av de utvärderade lärosätena finns det kompetens för att erbjuda ett spännande utbud av påbyggnadsutbildningar – till exempel kurser i journalistikens historia och filosofi, redaktionsledning, kris- och katastrofjournalistik, politisk kommunikation, internationella jämförande studier av mediestrukturer och kritisk medievetenskap. Sådana specialiserade påbyggnadsutbildningar kan bidra till att göra de svenska journalistutbildningarna synliga på den internationella utbildningsmarknaden.

Nationellt inriktad forskarutbildning

Inom journalistikforskningen är den yrkesinriktade forskningen mest väletablerad i USA. Skandinaviska forskare skulle kunna hävda sig internationellt genom att bidra på väsentliga områden som avspeglar nordiskt eller europeiskt tänkande om till exempel public service, etik, offentlighet m.m., men om man ser till de avhandlingar som producerats på senare tid ser det tyvärr magert ut. Från och med år 2000 är enbart 1 av 16 avhandlingar på JMK, och 1 av 14 på JMG, skrivna på engelska, vilket är ett tydligt tecken på den svaga internationella orienteringen i forskarutbildningen. Utbildningen tycks i dag huvudsakligen vara inriktad på svensk journalistik om svenska medier. Ska forskarutbildningen kunna bli mer internationell krävs exempelvis fler samarbetsprojekt och doktorandutbyten med lärosäten i andra länder. Olika incitament för att få doktoranderna att vilja blicka ut över nationsgränserna bör införas tydligare i utbildningen.

TEMATISK ANALYS AV UTBILDNINGARNA

Vad har hänt sedan förra utvärderingen?

Som tidigare omnämnts är den här utvärderingen en uppföljning av Högskoleverkets utvärdering av svenska journalistutbildningar inom högskolan från 2000⁵. De båda utvärderingarna omfattar utbildningar vid samma lärosäten, med undantag för journalistutbildningen vid Uppsala universitet, som inte ingår i den här utvärderingen.

Den förra utvärderingen fann att utbildningarnas högskolemässighet generellt var acceptabel, men påpekade att den måste bedömas utifrån forskningsanknytning, integration av teori och praktik samt samverkan med andra akademiska utbildningar. Den här uppföljande utvärderingen ansluter sig till dessa utgångspunkter och söker dessutom att ge en djupare förklaring till denna strategi. Utvecklingen inom medier och i samhället ökar, enligt bedömargruppens uppfattning, behovet av en akademisk journalistutbildning.

I den tidigare utvärderingen framhölls det alltså att utbildningen ska vara förankrad i forskning. Det är tydligt att alla lärosätena ansträngt sig för att leva upp till detta krav. Samtliga institutioner har arbetat med att höja den teoretiska nivån och förbättra integrationen mellan teori och praktik. Det är emellertid bedömargruppens uppfattning att den processen långt ifrån är avslutad. Det har varit svårt för institutionerna att avgöra vad som är lämplig forskning, och vid några lärosäten har det resulterat i otillfredsställande eller bristfälliga lösningar, där man försöker uppfylla kravet på forskningsförankring utan att beakta teori som bygger på forskning i journalistik eller annan teori som är direkt relevant för en framtid inom yrket.

I den förra utvärderingen uttalade både studenter och branschföreträdare stor belåtenhet med praktikperioderna. Man fann dem välordnade och såg dem som viktiga tillfällen till kontakter mellan studenter och framtida arbetsgivare. Däremot efterlystes ökad integration mellan praktiken och den teoretiska undervisningen, bland annat genom bättre kontakt mellan praktikplatserna och de ordinarie lärarna. Den nya utvärderingen tyder på att flera problem uppstått med praktiken. Konkurrensen om platserna har ökat, och studenter från vissa lärosäten har påtagligt svårt att få riktig praktik. En del arbetsgivare ifrågasätter också studenternas kunskaper. Studenternas uppskattning av praktikperioden är dock fortfarande hög.

Om arbetsmarknadsutsikterna uttalade sig den förra utvärderingen mycket försiktigt och pekade på många osäkerhetsfaktorer i prognoserna. I den nya utvärderingen kvarstår en osäkerhet om den framtida arbetsmarknaden. Det är dock troligt att många av dem som nu utbildas kommer att ha svårt att etablera sig som journalister, annat än som tillfälligt anställda.

5. Journalistutbildningarna i högskolan. En utvärdering, Högskoleverkets rapportserie 2000:3R.

Den förra utvärderingen framförde kritik mot utbildningarnas fokus på den skrivande dagspressen till skillnad från andra medieformer – radio, tv, multimedia – och frånvaro av utbildning i redigering eller i det journalistiska hantverket. I den nya utvärderingen ser bedömagruppen en medvetenhet om vikten i att utbilda för flera medier, även om det mest uttrycks i visioner. Att förse utbildningen med tillräcklig teknisk utrustning är en utmaning.

Forskarutbildningen ingick inte i den förra utvärderingen utan berördes endast kortfattat i samband med ett resonemang om forskningsanknytningen av grundutbildningen. Bland annat konstaterades att journalistikstudenterna var starkt yrkesinriktade och därmed ointresserade av forskarutbildning. Grundutbildningen i journalistik, sades det, kan inte vara samma grund för forskarutbildning som andra ämnen är. Bedömagruppen anser att det bör finnas en tydlig ambition att anpassa journalistutbildningar på högskolenivå såväl för de studenter som intresserar sig för yrket som för dem som tänker sig framtida forskarstudier.

Rekryteringen av studenter till journalistutbildningarna är ur social och etnisk synpunkt alltför ensidig, ansåg den förra utvärderingen. Detta problem kvarstår. Internationaliseringen såg den förra utvärderingen som en av journalistutbildningarnas svagaste punkter. Som framgår av avsnittet Journalistutbildning ur ett internationellt perspektiv kvarstår även detta problem.

Utbildningarnas verksamhet och visioner i förhållande till nya redaktionsmiljöer och ny medieteknik

Medietekniken i teori och praktik

Vid samtliga lärosäten finns en god medvetenhet om den digitala medietekniska utvecklingen och betydelsen av att utbildningen på olika sätt tar hänsyn till den. Det som framförallt lyfts fram unisont av lärare, ledning, studenter och branschföreträdare är vikten av att utforma utbildningen i inriktning mot integrerade redaktionsmiljöer och flerkanalspublicering.

Internet och webben kommer att spela en allt viktigare roll för framtidens journalister. Kunskaper om webbjournalistik och "online journalism" bör dock tas upp mer än vad som hittills gjorts, och detta gäller generellt för samtliga lärosäten. Kurserna i webbjournalistik tenderar att vara allt för praktiskt inriktade och behöver integreras mer med teoretiska kurser. Studenterna är i behov av både ett förhållningssätt till de datorbaserade kommunikationsteknikerna och färdigheter i specifika programvaror. Denna spänning och motsättning mellan teoretiska och praktiska kurser är på intet sätt unik för journalistikutbildningen. Däremot blir den extra tydlig när kraven på studenterna ökar. I framtiden förutsätts studenterna behärska fler medietekniker i takt med att medievärlden förändras.

Visioner och verklighet

Det går en tydlig skiljelinje mellan lärosätenas faktiska verksamhet och deras visioner. Så gott som samtliga talar om strategier och kommande satsningar på den nya tekniken. De tekniska resurserna förefaller dock att vara ett problem. Detta har också identifierats av ledningen vid respektive lärosäte. Studenter såväl som branschföreträdare anser att lärosätena varit tämligen svaga med att uppdatera den tekniska utrustning som används i undervisningen. Programvarorna har inte förändrats i takt med utvecklingen i medieföretagen, vilket resulterat i en viss introduktionstid i tekniken när studenterna får sina första uppdrag som examinerade journalister. Praktikperioderna är mycket viktiga för studenternas möjlighet att utveckla färdigheter i hantverket eftersom de under praktiken får arbeta med aktuell teknik. Därför är det ett stort problem att utbildningarnas förutsättningar för praktik inte är likvärdiga. I de fall då lärosätena inte kan tillhandahålla den senaste tekniken blir praktikperioderna särskilt viktiga. Därför är det bekymmersamt om samma lärosäte som har problem med att tillhandahålla ny teknik, även har svårt att placera praktikanter.

JMG vid Göteborgs universitet kommer i samband med en lokalflytt att satsa på en integrerad redaktionsmiljö för press, radio och tv där de olika medie-

uttrycken får samspela. I det nya konceptet skapas integrerade redaktionsmiljöer där press, radio och tv ingår i gemensamma nyhetsövningar.

JMK vid Stockholms universitet utgår från att det traditionella begreppet masskommunikation utmönstras. I stället uppmärksammas sådant som konvergensen inom hela medieområdet och den pågående upplösningen av gränser mellan journalistik, information, underhållning och reklam. Visionens relation till praktisk journalistik är dock oklar.

Mittuniversitetet har som mål att satsa på kunskaper om och erfarenheter av flermedial publicering. Synsättet som lyfts fram är att metaforen "tidningshuset" är på väg att ersättas av "mediehuset". Detta möter man från lärosätets håll genom att alla medier övas på webben och att webben används i alla typer av kurser.

Vid *Umeå universitet* får studenterna pröva på flera olika tekniker. Det förefaller dock som att webben mest används som en kanal för webbtidningar och inte särskilt mycket uppmärksamhet riktas mot multimedia. Kursmomentet journalistisk gestaltning på webben handlar enligt studenterna mest om att producera papperstidning och publicera den på webben.

Journalistutbildningen vid *Lunds universitet* har en praktisk tonvikt med inriktning mot samhällsbevakning. Teknik för bredare flerkanalpublicering saknas i dag. Radio-, tv- och webbutbildning sker i stor utsträckning i samarbete och med hjälp av branschen. Nya förutsättningar, efterfrågade både av studenter och av lärare, kommer i samband med att institutionen flyttar.

Vid *Högskolan i Kalmar* erbjuds studenterna en flerkanalutbildning men med tonvikten lagd på etermedierna. Institutionen är synnerligen välutrustad med tv- och radiostudio, modern redigering, ljudlaboratorium, kameror osv. I utbildningen ingår skarp produktion som sänds i radio och tv. Institutionen stöder sig på sina goda kontakter till etermedierna i regionen.

Södertörns högskola kan lyftas fram som ett lärosäte som kommit långt i satsningen på journalistik med inriktning mot nya medier. Här bedrivs en medietekniskt väl utvecklad utbildning som är anpassad till en förändrad yrkesroll: multimediejournalisten. Utbildningen ger samtidigt studenterna grundkunskaper i traditionell journalistik oberoende av specifika medietekniker. Det är inte utbildning i programvaror, utan ett förhållningssätt, som är i fokus. Men även här finns det problem. Relationen mellan ämnena medieteknik och journalistik förefaller vara problematisk. Att de är lokaliserade till skilda geografiska platser försvårar samarbetet. I medieteknikkurserna lyser journalistiken med sin frånvaro och omvänt. Den faktiska verksamheten fungerar inte lika bra som det ideal som kursupplägget och kursbeskrivningarna antyder. Potentialen som finns i upplägget tas inte tillvara fullt ut vilket kan bero på flera saker, bl.a. resurs- och lokalfrågor. Trots dessa brister är branschens nyfikenhet på Södertörns studenter stor. De uppfattas som några av de nya journalister man frågar efter.

Bedömargruppen anser att det är tydligt att lärare behöver få stöd i att uppdatera sina kunskaper genom kompetensutveckling med inriktning mot

bl.a. ny teknik. Det är högst problematiskt att lärosätenas intresse för teknikutvecklingsfrågor inom branschen och journalistutbildningen baseras på ett allmänt teknikintresse hos vissa lärare. Från många lärosäten framhävs att det är varje enskild lärares ansvar att följa med i teknikutvecklingen, men här krävs gemensamma satsningar från ledning och lärarkår. Att erbjuda en utbildning innebär även en skyldighet att säkerställa att lärarna ges tid till att hålla sin kompetens aktuell. Det är även av stor vikt att nödvändiga medel anslås för kontinuerlig uppdatering av den tekniska miljön inom vilken undervisningen ges.

Hur anpassar sig lärosätena till arbetsmarknaden?

Marknadsföring och uppföljning

I sin marknadsföring lyfter lärosätena fram att utbildningen ska förbereda för alla slags journalistiska arbeten. I några fall beskrivs arbetsmarknaden, och då i positiva ordalag. JMG vid Göteborgs universitet skriver att inom ett par år kommer många medieföretag att behöva anställa nya journalister, eftersom stora pensionsavgångar väntar inom såväl tidning, radio och tv. Mittuniversitetet säger i sitt informationsmaterial att före detta studenter i dag är etablerade journalister inom press, radio, tv och Internet runt om i landet, medan Södertörns högskola skriver att många av studenterna fått jobb på tidningar, radio och tv eller inom webbyråer.

Genom att följa upp vart de utexaminerade studenterna tar vägen får lärosätena en uppfattning om hur realistisk dimensioneringen av utbildningen är. Det ger också en bild av i vilken utsträckning arbetsuppgifterna stämmer med det som utbildningen varit tänkt att förbereda för. Sådan information är viktig för att kunna ge en riktig bild av utbildningen i lärosätets marknadsföring. Bedömaregruppen konstaterar att den mesta kunskapen om vart studenterna tagit vägen är informell, genom kontakter med yrkesverksamma före detta studenter. En del mer systematiska uppföljningar har gjorts, men här kan mer göras. I flera fall har uppföljningar gjorts hösten 2005, vilket tyder på att de gjorts i samband med denna utvärdering, och inte en fast rutin. Ett gott exempel på motsatsen är JMG vid Göteborgs universitet, som tydligt avviker genom att ha regelbundna uppföljningar. Sedan år 2002 har de varje termin genomfört enkäter med de studenter som examinerades två respektive fem år tidigare, i syfte att följa upp deras etablering på arbetsmarknaden.

Eftersom både periodicitet och sätt att redovisa resultaten skiljer sig åt mellan uppföljningen av studenter så som de redovisas i självvärderingarna, är det svårt att dra några slutsatser om hur stor andel av studenterna som fått relevanta arbeten. De uppgifter som institutionerna har lämnat är att en majoritet, mellan 60 och 90 procent beroende på lärosäte, arbetar som journalister. Eftersom man inte gör någon skillnad mellan anställda och frilans, heltid och deltid, kan det finnas en dold arbetslöshet bakom de till synes goda siffrorna.

En arbetsmarknad i förändring

Som tidigare konstaterats blir förändringar i mediebranschen alltmer påtagliga när traditionella journalistjobb ersätts med nya arbetsuppgifter, främst inom radio, tv och digitala medier. Nya journalistroller skapas men det har ännu inte satt några djupare spår inom journalistutbildningarna, utom vid ett fåtal lärosäten, exempelvis Södertörns högskola. Journalistutbildningarna förefaller

annars i huvudsak att fortsätta i gamla spår som främst tjänar den krympande tidningsbranschen, det vill säga just där jobben försvinner snabbast. Ansatser finns att möta den nya arbetsmarknaden, men resurser och ambitioner går i otakt. Behovet att attrahera studenter tycks driva upp utbildningsvolymerna, vilket i sin tur motverkar anpassning till arbetsmarknadens faktiska behov. Oron för framtida jobb är utbredd bland studenterna vilket gör att de tenderar att sätta utbildningens praktiska moment, ”hantverket”, och praktikperioderna före de teoretiska kurserna. Detta som svar på branschens signaler som möter dem, främst i samband med praktikperioderna.

Uppmaningen som gavs i Högskoleverkets utvärdering av journalistutbildningarna från 2000 – att åstadkomma ett tätare utbyte mellan bransch och lärosäten – är i ljuset av kommentarerna från branschen fortfarande aktuell. Detta skulle kunna lösa utbildningsbehoven på båda håll, de akademiska lärarna får branschkontakt och de ”gamla” journalisterna får lära nytt och utvecklas. Lärosätena har dock hittills inte lyckats lösa problemen kring detta, trots att det på vissa ställen, exempelvis JMK vid Stockholms universitet, har försökts.

Bedömargruppen konstaterar att utbildningen av journalister i Sverige i dag i alltför hög grad sker i blindo. Med några undantag grundar lärosätena sina utbildningsprofiler främst på särdragen i den egna utbildningsmiljön. Detta är i och för sig förtjänstfullt. Det är dock ett problem att utbildningsprofilerna inte i tillräcklig utsträckning relateras till en analys av de behov som bransch- och samhällsutvecklingen skulle motivera.

Även om planering med backspegeln som redskap kan vara missvisande är det ändå förbluffande att lärosätena i så liten utsträckning har analyserat vad studenterna arbetar med efter avslutade studier. I spänningsfältet mellan de praktiska och teoretiska krav som ställs av såväl bransch som akademi har högskolan ett klart övertag jämfört med andra utbildningsalternativ. Det gäller dock att lärosätena följer mediebranschens utveckling, inte bara inom teknik utan också i fråga om journalistiska arbetsmetoder. Annars riskerar de att folkhögskolor, MKV-program och andra utbildningar tar en betydande del av utbildningsmarknaden för journalister i framtiden. Graden av systematik i branschanalys, analys av arbetsmarknadsrelevans, dimensionering och inriktning av utbildningen måste stärkas betydligt.

Kostnad och ersättning för journalistutbildning

Anslag från staten

En fråga som kommit upp i utvärderingen är vilken ersättning som de institutioner eller motsvarande som ger journalistutbildning bör få för de kurser som ingår. Bedömargruppen har därför funderat över vilka resurser som finns för landets journalistutbildningar. Vad betalar staten, och är den summan rimlig med tanke på de speciella krav som utbildningen ställer på teknik och förmedling av hantverksmässig kunskap?

Den modell som används för att fördela resurser till högskoleutbildning i Sverige gör att det inte går att säga hur mycket pengar som anslås till just journalistutbildning. Riksdagens anslag till grundutbildningen betalas ut per helårsstudent (hst) och helårsprestation (hpr)⁶. I samband med beslutet om anslaget fattar riksdagen också beslut om ett så kallat takbelopp som anger hur mycket som maximalt kan betalas ut till varje lärosäte. Takbeloppet betalas ut som en klumpsumma i förskott, och i efterhand redovisar lärosätet hur många studenter de totalt har haft (hst) och hur dessa har klarat studierna (hpr). Klassning av kurser påverkar lärosätets avräkning per student. Lägst är avräkningen för utbildningsområdet humaniora och samhällsvetenskap⁷. Lärosätena beslutar själva om hur deras utbildning ska klassas in i olika utbildningsområden, även om regeringen fattar övergripande beslut om inom vilka områden som respektive lärosäte har rätt att klassificera kurser. Journalistutbildningens kurser är vanligen klassade inom övrigt, samhällsvetenskap eller teknik. Varje lärosäte använder sedan internt de fördelningsprinciper och belopp de själva bestämmer för hur takbeloppet ska fördelas mellan de utbildningar lärosätet har valt att ge. Klassning av kurser (till exempel samhällsvetenskap eller teknik) kan ligga till grund för fördelning, men mer komplicerade fördelningsprinciper är möjliga och vanliga.

För folkhögskolorna är situationen annorlunda. Genom Folkbildningsrådet anholder de om pengar av regeringen, öronmärkta för journalistutbildning. Det statliga bidraget är 1 235 kr/vecka/elev, dvs. 49 400 kr per år. Totalt betalade staten drygt 10 miljoner för folkhögskolornas journalistutbildningar år 2005, varav ca två tredjedelar för den längre, minst tvååriga utbildningen.

6. En helårsstudent är en student som är registrerad för heltidsstudier i två terminer (40 poäng), eller flera studenter vars utbildningsmängder tillsammans adderar till 40 poäng. En helårsprestation är 40 tenterade poäng.

7. För hst och hpr på kurser inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena avräknas 17 776 kr (hst) resp. 17 509 kr (hpr). För en "helårsstudieplats" med 100 procent genomströmning blir det alltså 35 285 kr. För det tekniska området är motsvarande belopp 44 842 kr (hst), 38 637 kr (hpr) och 83 479 kr (helårsstudieplats). Beloppen avser år 2006.

Vad får journalistutbildningarna av respektive lärosäte?

Eftersom de lärosäten som denna utvärdering omfattar både själva bestämmer att de ska ge journalistutbildning, och hur mycket den får kosta, har bedömargruppen i stället försökt bilda sig en uppfattning om vilka ersättningar som de institutioner eller motsvarande som ordnar journalistutbildningen faktiskt får. Det underlag som bedömargruppen har haft till sitt förfogande varierar i definitioner och detaljeringsgrad, vilket gör det svårt att få en klar bild över de ekonomiska förutsättningarna.

Göteborgs universitet redovisar en ersättning motsvarande 39 640 kr för en helårsstudieplats. Högskolan i Kalmar uppger att tilldelningen till utbildningsprogrammet medieproduktion och journalistik till drygt hälften är ca 67 000 kronor och till knappt hälften 83 500 kr per helårsstudieplats. Till det kommer en extra tilldelning för särskilt dyr teknik med 2,4 miljoner kr.

Lunds universitet uppger att journalistikämnet får 39 500 kr och pressvetenskapsämnet 22 000 kr per helårsstudieplats. Mittuniversitetet uppger att kurser i journalistik ersätts med ca 58 000 kr per helårsstudieplats och ca 65 000 kr för de kurser som ges i fotografi. Medel för teknikinvesteringar anhåller man om separat hos rektorn. Enligt uppgifter från Stockholms universitet ersätts en studieplats inom journalistikvetenskap med ca 30 000 kr och en studieplats i praktisk journalistik med 55 000 kronor. Ersättningen vid Södertörns högskola för kurser i journalistik är drygt 33 000 kr, utom för teknikklassade moment, där ersättningen är drygt 58 000 kr per helårsstudieplats.

Vid Umeå universitet ersätts journalistikutbildningarna utifrån en klassning: 51 procent teknik, 32 procent övrigt och 16 procent undervisning. Ersättningen beräknas i genomsnitt till 43 200 kr per helårsstudieplats. Såväl prislappar som principer för beräkning verkar alltså variera mycket. Hur stor del av ersättningen som i praktiken går till undervisning beror även på hur stora avdrag som varje lärosäte gör för gemensamma kostnader, s.k. OH-kostnader.

Det har tydligt framgått i utvärderingen att kunskapen på institutionsnivå om resurstilldelningen är bristfällig. Bedömargruppen ser detta som problematiskt. Det är viktigt att finansieringen är transparent och ger möjlighet till jämförelse mellan de resursmässiga förutsättningarna för olika utbildningar, särskilt som det på flera håll finns ett missnöje med att utbildningens speciella behov inte tillräckligt mycket påverkar den interna fördelningen.

Bedömargruppen understryker att journalistutbildningen kräver flera olika undervisningsformer som alla är resurskrävande. Det är rimligt att delar av utbildningen är mer tekniktunga, och därmed dyrare, än vad som är normalt på samhällsvetenskaplig eller humanistisk fakultet. Det är viktigt att ett lärosäte som beslutar sig för att starta en journalistutbildning tar hänsyn till de krav som ställs på teknisk utrustning om utbildningen lanseras som anpassad till arbetsmarknadens krav. Journalistutbildningen kräver också hög lärartäthet för att studenternas hantverksmässiga kunnande ska kunna säkerställas. I det här avseendet har utbildningen visst släktskap med konstnärlig utbild-

ning. Till det kommer att de resurser som finns för undervisning måste vara tillräckliga för att säkerställa att lärarna kan hålla sin ämnes- och yrkesmässiga kompetens aktuell. Eftersom även forskningen i journalistik behöver byggas upp, kan forskningsmedel inte användas för att subventionera grundutbildningen. Om ett lärosäte inte anser sig ha råd med detta bör man ta ställning till om utbildningen verkligen ska ges.

Rättsskydd, studerandeinflytande och institutionsdemokrati

Betygsättning

Studenter som läser vid universitet eller högskola i Sverige omfattas av samma rättsskydd som andra medborgare som kommer i kontakt med myndighetsövning. Trots det vittnar de studenter som tillfrågats att betygssättningen ofta är oförutsägbar, främst i de fall då betygsskalan inte bara inkluderat godkänd och underkänd, utan även väl godkänd.

När frågor om betygssättning tagits upp i samtal med lärosätesrepresentanter har man antingen varit oförstående, vidhållit att bilden inte stämmer, konstaterat att betygen inte spelar roll i arbetslivet eller kommenterat att det är svårt att formulera vad som kommer att generera ett visst betyg. Bedömargruppen anser att det är rimligt att en student i förväg ska kunna få tillgång till tydliga och konkreta kriterier om vilken arbetsinsats som krävs för att få ett visst betyg. Det är också rimligt att studenten ska få en motivering till sitt betyg och informeras om hur beslutet kan omprövas. Användandet av en graderad betygsskala ställer krav på tydlighet i betygssättningen. Tydligt definierade kravnivåer är inte minst viktigt med tanke på om lärosätena avser att använda sig av Bologna-modellens flergradiga betygsskala.

Studentinflytande

I enlighet med högskoleförordningens krav genomförs kursvärderingar i någon form vid samtliga utbildningar. Däremot saknas ofta transparenta metoder för hur kursvärderingarna systematiskt återkopplas till kursplanering och kursutveckling. Likaså förefaller återkopplingen till studenterna att vara lågt prioriterad. I samtal med studenter framkom att kursvärderingar samlas in, men att information om hur kursvärderingarna tagits tillvara i allmänhet saknas. En god idé kan vara att alltid inleda en kurs med att redogöra för hur den förbättrats sedan förra gången kursen gavs.

Den formella demokratin tycks generellt fungera sämre än den informella. Studentkårer har emellanåt svårt att besätta platser i institutionsstyrelser och ledningsgrupper. Samtidigt kan enskilda studenter komma fram till lösningar och kompromisser på kursnivå med den berörda läraren. Riskerna finns dock att rättsskyddet hotas och studenterna utelämnas till den enskilda lärarens godtycke.

Studenter med barn

Trots att det inte är ovanligt att studenter har barn verkar normstudenten i allmänhet uppfattas som en person i 20-årsåldern utan barn. Studentrepresentanterna som deltog vid bedömargruppens hearing vittnade allmänt om kurs-

moment som försvårar för dem som har barn. För att underlätta för studerande med barn bör en utbildning som ges på dagtid även schemaläggas då. Endast i undantagsfall bör exempelvis studiebesök förläggas till kvällstid. Förslagsvis skulle även grupparbeten kunna schemaläggas liksom att låta föräldrar skriva uppsatser antingen själva eller i grupp med andra i liknande situation.

Bedömargruppen poängterar att lärosätena inte kan fransäga sig sitt ansvar för frågor som rör studentens arbetsmiljö och inflytande. Bedömargruppen har noterat tre problemområden som bör åtgärdas. Betygssättningen bör göras mer transparent med tydligt definierade kravnivåer. Likaså bör återkopplingen av kursvärderingsresultat till studenter och till den egna kursutvecklingen förbättras. Därutöver bör undervisning och grupparbeten förläggas på dagtid för att underlätta för studenter med barn.

Kön och etnicitet

Medier och journalistutbildning bör återspegla samhället

Journalistikens världsbild är kraftigt mansdominerad. Det syns både när det gäller hur ofta kvinnor förekommer i journalistiskt material och hur de representeras. Även personer med annan etnisk bakgrund än svensk marginaliseras i många delar av nyhetsflödet. Detta trots att det ur demokratisynpunkt är viktigt att medierna visar en riktig bild av samhället, inte minst om människor utgår från att samhället är sådant som det presenteras i medier. Annars finns en risk att grupper av människor inte blir delaktiga, med ökat avståndstagande som följd.

Journalistutbildningen kan bättre än i dag förmedla en medvetenhet om hur kön och etnicitet avspeglas i medierna. Utbildningen kan visa på behovet av att tillfråga andra experter än de gängse, oftare låta kvinnor förekomma på bild och vara vaksam när det gäller hur olika etniska grupper framställs samt lära ut konkreta metoder för att bidra till att journalistiken blir bättre på att skildra ett Sverige som präglas av etnisk och religiös mångfald. Den kurslitteratur som används domineras av manliga författare och flertalet forskare är män. Det finns därför goda skäl för lärosätena att anstränga sig att finna både män och kvinnor som textförfattare och som forskare.

Om medierna ska kunna återspegla samhället är det viktigt att journalistkåren också gör det. Generellt anger varken studenter eller företrädare för lärosätena bristande jämställdhet i utbildningen som ett stort problem. Fördelningen mellan kvinnor och män bland studenterna har hittills varit någorlunda jämn, även om en tendens finns till fler kvinnor än män. Däremot har flertalet lärosäten, i självvärderingar eller samtal, tagit upp bristen på etnisk mångfald. Representationen av studenter med utomnordisk bakgrund är liten, och utomeuropeisk närmast obefintlig, enligt de siffror som finns att tillgå. En etniskt svensk journalist kan självklart bevaka samhället på ett lika rikt sätt som någon med rötterna i ett annat land, men kan sakna de perspektiv, kunskaper och erfarenheter som invandrarbakgrund eller tillhörighet till minoritet kan tillföra.

Få journaliststudenter med annan etnisk bakgrund än svensk

Statistik från SCB visar att tio procent av de sökande till journalistutbildning antingen själva är födda utomlands eller har två föräldrar som är det. Samma grupp utgör i genomsnitt 5 procent av de antagna⁸. Det kan jämföras med att ungefär 12 procent av Sveriges befolkning är födda utomlands och 16 procent har två föräldrar födda utanför Sveriges gränser (källa: SCB). Detta ger vid handen att det är en lägre andel sökande med annan etnisk bakgrund än

8. Uppgifterna från SCB gäller för perioden 2001–2005.

svensk och dessutom en ännu lägre andel som antas till journalistutbildningarna. Bedömargruppen har inte tillgång till uppgifter som förklarar denna skillnad, men det är ändå rimligt att tro att en ökning av andelen sökande med annan etnisk bakgrund än svensk skulle förbättra denna situation. Södertörns högskola utmärker sig jämfört med de andra lärosäten som utvärderats här: gruppen som antingen själva är födda utomlands, eller har föräldrar som är det, representerar ca 25 procent av de sökande och ca 10 procent av de antagna till journalistutbildningen. Exemplet Södertörn tyder på att en större andel sökande med etniskt varierad bakgrund medfört ett större antal antagna med sådan bakgrund. Men även i Södertörn är andelen antagna med sådan bakgrund lägre än andelen sökande.

Det är viktigt att fråga sig varför andelen studenter med annan etnisk bakgrund än svensk på journalistutbildningen inte motsvarar andelen i befolkningen. Flera lärosäten har angett bristande språkkunskaper som enda förklaring till varför andelen är låg inom journalistutbildningarna. Flera lärosäten har också framfört att den enda lösning de kan se är kvotering av studenter som annars inte kvalificerat sig i konkurrensen, något som inte är tillåtet enligt svensk lagstiftning. Att det skulle vara den enda lösningen kan knappast stämma. I Sverige finns många studenter med utländsk bakgrund som har presterat goda resultat på högskoleprov eller haft höga gymnasiebetyg, och antagits till utbildningar i hård konkurrens. Exempelvis kräver läkarlinjen högsta betyg i alla ämnen, även i svenska. Det lärosätena måste fråga sig är varför kvalificerade studenter med annan etnisk bakgrund än svensk inte vill söka journalistutbildningen till att börja med. Exemplet Södertörns högskola tyder på att fler lärosäten kunde göra större ansträngningar för att öka antalet studenter med annan etnisk bakgrund än svensk inom journalistutbildningarna.

Bedömargruppen anser att riktad rekrytering och marknadsföring i gymnasieskolor är positiva initiativ till att öka den etniska mångfalden. Tyvärr förekommer det bara sporadiskt. Men tanken är inte ny. Exempelvis har tekniska utbildningar och polisutbildningen projekt för att locka fler kvinnliga studenter och för att bredda studentrekryteringen med avseende på social och etnisk bakgrund. Det som anges som en fråga om resurser är ytterst en fråga om prioritering. Om svårigheten att åtgärda den bristande etniska mångfalden är ett så stort problem som lärosätena anger skulle de exempelvis kunna göra gemensam sak i riktade åtgärder. Även branschen kunde aktivt medverka i dessa initiativ.

Journalistiskt examensarbete kontra akademisk uppsats

Journalistutbildningarna erbjuder i varierande utsträckning möjligheter för studerande att utföra två alternativa examensarbeten: ett journalistiskt arbete och en mer traditionell vetenskaplig uppsats. Båda varianterna har haft många uppskattande anhängare bland studenterna. Argumentet för att tillåta ett större journalistiskt projekt är att det erbjuder en unik möjlighet att göra ett fördjupat undersökande arbete eller reportage som det sällan ges tillfälle till i arbetslivet. För den nyutexaminerade journalisten som ännu inte har arbetslivserfarenhet blir examensarbetet ett arbetsprov att visa upp för framtida arbetsgivare.

Bedömgrensens utgångspunkt är att journalistisk utbildning på högskolenivå bygger på vetenskaplig grund. Normalt visas studentens förmåga till vetenskapligt tänkande i den uppsats som avslutar utbildningen. Det är dock fullt möjligt att förena denna uppsats med ett arbete som ska bedömas på professionell grund. Så fungerar det också i praktiken. Ett journalistiskt examensarbete ska i allmänhet förses med en arbetsrapport som innefattar en transparent metodbeskrivning och källhantering.

Situationen tycks ändå vara förvirrande. Även om lärosätena ofta vinnlägger sig om att ingående beskriva hur ett så kallat journalistiskt examensarbete ska utföras, förblir framför allt bedömningsgrunderna för, och ofta även omfattningen av, den åtföljande arbetsrapporten oklara. Detta leder till osäkerhet bland studenterna. Kravnivåerna förefaller vara otydligt definierade utifrån såväl journalistiska som vetenskapliga kriterier. Slutresultatet är att någon sammanvägd bedömning ofta inte kan göras, samtidigt som såväl lärare som studerande är osäkra på vilka kriterier som ska tillämpas för de olika delarna i examensarbetet. Detta system kan även skapa osäkerhet när det gäller studenters möjligheter att söka tillträde till forskarutbildning i ämnet.

Bedömgrensgruppen anser att ett sätt att möta högskolelagens krav är att en reflekterande analytisk rapport av klart definierad omfattning bifogas det praktiska examensarbetet. Därutöver bör det göras tydligt att vetenskapliga kriterier tillämpas vid bedömning av rapporten. Vidare bör en noggrann definition av hur bedömningen av arbetets journalistiska värde utarbetas. Båda vägarna till examen – uppsats, alternativt journalistiskt arbete med tillhörande rapport – bör även fortsättningsvis vara möjliga att välja och de bör vara likvärdiga. Valet av form för det avslutande självständiga arbetet får inte leda till återvändsgränder i utbildningen som försvårar för de studenter som vill söka vidare till fördjupade studier och forskarutbildning.

Forskarutbildningen

Forskarutbildning i Göteborg och Stockholm

Forskarutbildning i journalistik har hittills bedrivits vid två lärosäten: JMG, Göteborgs universitet och JMK, Stockholms universitet. Institutionerna har över åren fungerat som rekryteringsbas för en rad universitet och högskolor. Mittuniversitetet erbjuder sedan 2005 forskarutbildning i medie- och kommunikationsvetenskap, med inriktning mot journalistik, och en doktorand har hittills rekryterats från journalistutbildningen. Den här utvärderingen berör dock endast forskarutbildningarna vid universiteten i Göteborg och Stockholm.

JMG ger en gemensam forskarutbildning i ämnet journalistik och masskommunikation. Vid JMG har de forskarstuderande möjlighet att inrikta sina studier mot journalistikforskning eller massmedieforskning. Utbildningen kännetecknas främst av en samhällsvetenskaplig och empirisk orientering. Studierna är fördelade på en kursdel och en litteraturdel. De obligatoriska kurserna ges i medie- och kommunikationsvetenskapens traditioner och forskningsområden, samt i medie- och kommunikationsvetenskaplig metod. Därutöver läses valfria kurser och individuella litteraturstudier med inriktning mot valt avhandlingsämne. Deltagande vid den högre seminarieriet är obligatoriskt.

JMK delar formellt upp forskarutbildningen i två forskarutbildningsämnen, en i journalistik och den andra i medie- och kommunikationsvetenskap. De har samma allmänna mål och struktur. Forskarutbildningen vid JMK kännetecknas av stor valfrihet där de forskarstuderande självständigt väljer avhandlingsämne. Avhandlingar med inriktning mot journalistik skrivs inom institutionens båda forskarutbildningsämnen. Kursdelen syftar till att vidga de forskarstuderandes ämneskunskaper och innehåller olika typer av kurser. Obligatoriska kurser som krävs för doktorsexamen är journalistik och medie- och kommunikationsvetenskapens teorier och forskningsmetoder. Övriga kurser kan utgöras av specialkurser som institutionen ger, och innehållet i dessa varierar från termin till termin. Dessutom förekommer enskilda läskurser, främst som ämnesbreddning eller ämnesfördjupning. De studerande är ålagda att delta aktivt i JMK:s högre seminarieriet under hela studietiden.

Kursutbud och finansieringsformer

Det obligatoriska kursutbudet är något större vid JMG (30 poäng) än vid JMK (20 poäng). Utbudet av teoretisk och metodologisk utbildning som erbjuds av JMG och JMK gemensamt är inte stort.

Vid JMG är forskarutbildningen gemensam för journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap. Vid JMK är det obligatoriska kursutbudet identiskt för doktorander inom journalistik och medie- och kommunikationsstu-

dier. Ledningen för JMK uttrycker också en vilja att röra sig i riktning mot en gemensam forskarutbildning för journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap. Utbildningarna innehåller inte något specifikt kursutbud med särskild inriktning mot journalistikforskning. Detta är förvånande mot bakgrund av att både JMG och JMK har en god forskningsmiljö, som bygger på lång tradition och hög ämneskompetens.

Det finns inte några starka incitament för doktoranderna att publicera sig under doktorandtiden. Detta beror delvis på att monografier är den klart dominerade examinationsformen. Möjligtvis skulle en kurs i internationell publicering kunna utgöra ett sådant incitament. En sådan kurs är också något som doktoranderna efterfrågar.

Problematisk är också studiefinansieringen. Fakultetsstödet är litet i förhållande till vad både JMK och JMG skulle kunna prestera. Vid JMG innebär de begränsade ekonomiska ramarna en antagning av två nya doktorander per år vilket riskerar försvaga studiemiljön. Vid JMK är bristen på doktorandtjänster påtaglig. Institutionen har omkring ett 30-tal aktiva doktorander men bara fem doktorandtjänster. De doktorander som inte innehar doktorandtjänst tvingas finansiera sina studier genom någon form av yrkesarbete, främst undervisning på institutionens grundutbildningar.

Få doktorander kan bedriva sina studier på heltid. Detta gäller både JMK och JMG. Doktoranderna vid JMG och JMK är dock generellt positiva till utbildningen och upplever inte att finansieringsformerna får negativa konsekvenser för kvaliteten på forskarutbildningen.

Gränsdragning journalistik och MKV

Gränserna mellan ämnena journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap är inte tydliga. En hel del av de avhandlingsprojekt som genomförs och har genomförts de senaste åren kan svårigen klassas som journalistikforskning utan är snarare att betrakta som journalistikrelevant forskning. De avhandlingar som skrivs inom ämnet journalistik ser inte annorlunda ut än många av dem som skrivs inom MKV, både vad gäller ämnesval och metod. Det har lett till att forskning i praktisk journalistik så gott som helt saknas. Detta innebär ett problem med tanke på kravet att undervisning i journalistik bör baseras på forskning. Om inte lärosätena får tillstånd en praxisrelevant journalistikforskning och teoriutveckling blir utbildningens forskningsanknytning i det avseendet ensidigt beroende av utländsk forskning.

Merparten av de aktuella avhandlingsprojekten i ämnet journalistik vid JMK är inriktade mot journalistiken som produkt. Journalistiken som process, dvs. att exempelvis studera journalistisk produktion i redaktionsstudier, är sällsynta. Flera avhandlingsprojekt vid JMK är relevanta för journalistbranschen men eftersom institutionsmiljön är tämligen isolerad från stora delar av branschen kommer inte kunskaperna från avhandlingarna branschen tillgodo. Här har både branschen och lärosätet ett ansvar för att förbättra kontaktytorna.

Bland projekten vid JMG finns ett antal (ungefär hälften) som inkluderar journalistisk process och produktion.

Få journalistikstudenter söker till forskarutbildning

Ett högst angeläget problem som bedömargruppen identifierat är att ett fåtal studenter som läser journalistik söker vidare till högre studier. Detta kan delvis ha sin förklaring i att flertalet studenter är inriktade mot en yrkesverksamhet utanför högskolan. En oro för framtida arbetsmarknad liksom branschens hantverksinriktade efterfrågan gör att intresset för fördjupade ämnesstudier och framtida forskning kommer på undantag. Frågan är dock i vilken utsträckning ett lågt intresse för forskarutbildning också beror på att journaliststudenterna konkurrerar med mer teoretiskt inriktade studenter i ämnet medie- och kommunikationsvetenskap om samma forskarutbildningsplatser.

Den förra utvärderingen konstaterade att ämnet journalistik ännu inte riktigt var etablerat som forskningsämne. I anslutning till detta påtalades också dilemmat att det akademiska ämnet journalistik inte var den självklara forskningskopplingen för många journalister och journalistikstuderande. Denna utvärdering visar att ämnet inte har blivit mer etablerat, utan snarare mindre, och dilemmat kvarstår. Frågan är vilken status *journalistik* i framtiden kommer ha som akademiskt ämne om det ges en differentierad position i förhållande till medie- och kommunikationsvetenskap?

Båda lärosätena är medvetna om problemet med att det är få doktorander som är journalistutbildade. På JMG har det exempelvis formellt funnits en speciell rekrytering, där äldre journalistutbildning i kombination med fem års yrkeserfarenhet ger behörighet till forskarutbildning, men ingen har antagits på det sättet under de senaste tio åren. Kopplingen mellan journalistutbildning och forskarutbildning är svag. Journalistikstudenterna saknar ofta ett examensarbete som motsvarar en traditionell C-uppsats, med de krav på vetenskaplig metod som ställs på en sådan. Därmed kan de, trots formell behörighet, i praktiken inte antas till forskarutbildningen. Ingen student har kommit in på JMG:s forskarutbildning direkt efter avslutad journalistutbildning. Enligt ledningen på JMG tror man att detta kan lösas av förändringarna som den nya examensordningen för med sig. Institutionen har aviserat en förändring i denna riktning.

Bedömargruppen anser att journalistikforskning kan främjas av ett nära samarbete med MKV-forskning och annan näraliggande forskning. Däremot upplever bedömargruppen att bristen på forskning som har direkt relevans för journalistutbildningens kärnområde och för den praktiska journalistiken är problematisk. Det finns behov av att i större utsträckning än hittills profilera forskarutbildningen även mot detta forskningsfält. Likaså bör övergången från journalistutbildning till forskarutbildning främjas. Med tanke på utbildningens kvalitet och kravet på forskningsanknytning är det även viktigt att lärare ges möjlighet och uppmuntras till att höja sin akademiska kompetens genom forskarutbildning. Bedömargruppen anser vidare att återvändsgränder i den

akademiska studiegången inte är acceptabla. I den mån lärosäten godkänner examensarbeten som i praktiken inte ger behörighet till forskarutbildning, bör det åtgärdas.

Teori och praktik i undervisningen

Vilken kurslitteratur används?

Av utbildningarnas litteraturförteckningar framgår att en del författare läses på i stort sett alla de svenska journalistutbildningarna, nämligen Björn Häger (intervjuteknik), Torsten Thurén (källkritik, vetenskapsteori m.m.), Mats Ekström (kommunikationsvetenskap, nyhetsjournalistikens etik) samt Stig Hadenius och Lennart Weibull (massmedier). Andra författare, som läses eller rekommenderas på minst fyra av utbildningarna, är: Ulla Carlsson (mediestatistik), Jan Krag Jacobsen (intervjuer), Kristina Lundgren (medieanalys, presshistoria), Denis McQuail (masskommunikation), Birgitta Ney (medieanalys, presshistoria), Gunnar Nygren (lokaljournalistik, mediemarknad), Jostein Gripsrud (mediekultur), Stig Hansén (reportage m.m.), Per Rydén (presshistoria), Trond Sefastsson (offentlighetsprincipen) och Claes Thor (reportage m.m.).

Ovanstående författare är således centrala för förståelsen av vad som förenar journalister som är utbildade vid olika lärosäten i Sverige. Generellt sett är det fråga om teori av god kvalitet och relevans för arbete som journalist. Vid sidan av denna kanon används kurslitteratur av fler än 500 olika författare, plus kompendier. Eftersom utbildningarna använder flera verk av samma författare är det totala antalet titlar ca 1 000. Totalt sett är det mycket stor skillnad mellan de texter som läses av de studerande på de olika utbildningarna. Detta kan i sig vara en fördel eftersom det ger en möjlighet att få många perspektiv belysta, men det kan samtidigt vara ett problem om utbildningarna inte har ett tydligt fokus.

Journalistutbildningarna är olika

Den stora variationen i litteratur illustrerar att journalistutbildningarna är mycket olika. En del av utbildningarna förhåller sig mycket kritiska till det yrke och den bransch de utbildar för, medan andra utbildningar har ett mer lojalt förhållande till såväl yrke som bransch.

Det finns lärosäten som undervisar i journalistik med utgångspunkt i en journalistisk forskningsmiljö, och andra där ingen journalistikforskning alls bedrivs. Några utbildningar ser journalistik som framför allt en form av förmedlingslära som kompletterar forskningsbaserad undervisning i andra ämnen, medan andra utbildningar tar sin utgångspunkt i praktisk journalistik och kombinerar den med olika forskningsbaserade områden som kan vara till stöd för journalister. I stort sett alla journalistutbildningar i världen har problem med att förena praktisk yrkeskunskap med forskningsbaserad teori. I Sverige har man på många olika sätt försökt att hantera problemet.

Journalistutbildningarna vid *Göteborgs universitet* och *Mittuniversitetet* har enligt bedömargruppen bäst lyckats skapa en forskningsbaserad undervisning

med branschen som mål. Såväl studenter som företrädare för branschen har dessutom gett positiva signaler om att grundinriktningen i de här utbildningarna är riktig. Dessa utbildningar bygger på en grundläggande uppfattning om att de utbildar journalister till en profession; att forskningen ska stödja undervisningen och vara till gagn för branschen och att forskningen ska vara på hög, internationell nivå. Det finns dock fortfarande flera utmaningar när det gäller att få samspelet mellan teori och praktik att fungera, till exempel finns det ett behov av att utveckla metoder att använda i journalistikforskningen. Därutöver behövs det nya kursböcker som med utgångspunkt i journalistisk forskning kan ge de studerande en grundlig, uppdaterad, kritisk och lojal introduktion till yrkesområdet. Det framgick av hearingarna med ledning och lärare att det bland annat behövs uppdaterade kursböcker om yrkets självförståelse, etik och normer, lagstiftning, teknik, sätt att kommunicera och metoder. Detta utvecklingsarbete bör prioriteras de kommande åren för att säkra grunden för en forskningsbaserad undervisning i journalistik i överensstämmelse med Bologna-modellen och den nya examensordningens krav.

Södertörns högskola erbjuder en klassisk journalistutbildning som kombinerar undervisning i praktisk journalistik med teoretiska hjälpvetenskaper relevanta för journalister. Kombinationen teori och praktik framhävdes under hearingarna som något positivt av de studerande, och den framgår också av kursplanerna. Emellertid måste högskolan skapa förutsättningar för lärarna att kompetensutveckla sig genom att forska och publicera om utbildningen ska kunna hävda sig i framtiden. Det finns även outnyttjade synergimöjligheter mellan olika kommunikationsrelaterade ämnen inom högskolan.

Högskolan i Kalmar har gjort om sin utbildning så att den blivit mer teoretiskt förankrad i den egna forskningsmiljön med en bibehållen praktisk anknytning. En betydande kvalitetshöjning har skett sedan den förra utvärderingen av journalistutbildningarna. Ett utvecklingsarbete kring metoder för journalistikforskning är inlett. Branschkontakten är dock smal och koncentrerad till public service-radio och television. Detta gör utbildningen sårbar. Det är viktigt för utbildningens acceptans bland de yrkesverksamma att mer mångsidiga relationer till branschen utvecklas.

Södertörns högskola och *Högskolan i Kalmar* skulle vinna på att hitta samarbetspartners för uppbyggnad av forskningsbaserade journalistutbildningar. De två högskoleutbildningarna är jämförbara men med olika starka sidor. Arbetet med att förena teori och praktik i utbildningen och att förankra undervisningen i journalistikforskning måste ses som en nödvändig investering i framtiden.

Journalistutbildningarna vid *Umeå universitet* och *Lunds universitet* har det gemensamt att de förmedlar hantverksmässiga kunskaper som komplement till forskningsbaserad undervisning i andra ämnen. Detta förhållande upplever bedömargruppen som problematiskt utifrån krav på vetenskaplig förankring av undervisningen i ämnet. Undervisningen i journalistik bedrivs framför allt av praktiker och deltidslärare. Vid båda institutionerna saknas således både

en förankring i journalistisk forskning och ett lärarkollektiv som identifierar sig med utbildningen.

Utbildningen vid *Stockholms universitet* befinner sig i ett brytningsskede. Lärosätet erbjuder både kurser med ett tydligt vetenskapligt perspektiv, där studenterna betraktar journalistiken ”utifrån”, och yrkesinriktade kurser. Studenterna framhöll vid hearingen att kurserna i vetenskaplig metod var bra, även om en del av den teori som behandlades uppfattades som irrelevant. Utifrån en genomgång av kurslitteraturen anser bedömargruppen att mycket av den litteratur som används är svår att relatera till praktisk journalistik. De yrkesinriktade kurserna upplevdes av studenterna generellt som bra.

Utbildningarna vid *Göteborgs universitet*, *Mittuniversitetet*, *Södertörns högskola* och *Högskolan i Kalmar* förmår bäst att förena teori och praktik i en utbildning till ett arbete som journalist. Universiteten i *Umeå*, *Lund* och *Stockholm* förmedlar i viss utsträckning kunskap om journalistisk praktik i anknytning till forskningsbaserad undervisning i andra ämnen. Dessa utbildningar är inte i samma utsträckning som de förstnämnda fokuserade på att de studerandes mål är att bli professionella journalister, vilket avspeglar sig på olika sätt i valet av teori och i förhållningssättet till praktik.

Bedömargruppen inser svårigheterna i att kombinera teori och praktik inom en och samma utbildning som måste svara mot många olika krav. Det finns dock goda exempel på tillvägagångssätt vid de lärosäten där man bäst har lyckats integrera de olika dimensionerna i utbildningen. Det är viktigt att det fortsatta arbetet med att stärka integrationen mellan teori och praktik ges hög prioritet. Journalistutbildningens kvalitet, dess forskningsanknytning och arbetsmarknadsrelevans avgörs av hur lärosätena väljer att hantera denna fråga.

Lärosätessavsnitt

Information till studenter

Ett av syftena med Högskoleverkets utvärderingar är att de ska ge information, bl.a. till studenter inför deras val av utbildning. Därför ger bedömargruppen, utöver en sammanfattande bedömning av journalistutbildningarna, även beskrivningar och kommentarer för varje enskilt lärosäte.

Varje lärosätessavsnitt inleds med ett antal faktauppgifter huvudsakligen hämtade ur institutionernas självvärderingar. Innan den här rapportens publicering, har institutionerna fått möjlighet att kommentera de redovisade faktauppgifterna. För varje lärosäte finns en sammanställning över vilka utbildningsprogram eller kurser som erbjuds inom grundutbildningen. Vissa av dessa utbildningar ingår formellt inte i utvärderingen eftersom de inte leder till lägst en kandidatexamen i journalistik. Ur ett informationssyfte kan det dock vara viktigt att redovisa hur ämnet kan läsas vid de olika lärosätena.

Definitioner

I de faktauppgifter som lärosätessavsnitten innehåller används ett antal förkortningar och begrepp som kan behöva förtydligas:

HST (helårsstudent)

En helårsstudent är en student som är registrerad för heltidsstudier i två terminer (40 poäng), eller flera studenter vars utbildningsmängder tillsammans adderar till 40 poäng.

HPR (helårsprestation)

En helårsprestation är 40 tenterade poäng. För att få antalet helårsprestationer räknas alla poäng samman och divideras med 40.

Heltidsekvivalenter

Antalet anställda personer omräknat till heltidsarbete.

Göteborgs universitet

Utvärderingen omfattar: Grund- och forskarutbildning i journalistik

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvalskriterier	HST 2005	HPR 2005	Praktikveckor	Examen
Journalistprogrammet 100 poäng	Minst 40 poängs högskolestudier och avlagt högskoleprov. Därutöver har universitetet ett antagningstest.	161	144	20	Kandidat*
Journalistprogrammet 40 poäng	Minst 100 poängs högskolestudier med 60 poäng i ett ämne och avlagt högskoleprov. Därutöver har universitetet ett antagningstest.	66	61	2	Ingen
Tv-produktion 20 poäng	Minst 80 poängs högskolestudier. Sökande med behörighet genom journalistutbildning eller utbildning i medie- och kommunikationsvetenskap antas i första hand.	15	14	2	Ingen

* Fr.o.m. höstterminen 2007 kommer studenter dessutom att erbjudas både magister- och masterutbildning i journalistik.

Forskarutbildning	Förkunskapskrav	Antal doktorander 2006	Antal doktors-examina 2005
Journalistik och masskommunikation 160 poäng	Minst 100 poängs högskolestudier inom journalistutbildning. Därutöver ytterligare 20 poängs högskolestudier eller dokumenterad yrkeserfarenhet motsvarande minst 5 års heltidsarbete.	Två i journalistik, tio i medie- och kommunikationsvetenskap	2

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 24 (13 kvinnor, 11 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 22 (11 kvinnor, 11 män)

Professorer: 2 (män, i journalistikvetenskap och massmedieforskning)

Övriga disputerade lärare: 8 (5 kvinnor, 3 män)

Lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister: 11

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 9,7

Antal heltidsekvivalenter inom forskarutbildning: 1,4

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 0,9 (2004: 0,9)

Examinerade kandidatuppsatser och examensarbeten 2005: 37 (2004: 42)

Lärladd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 10,6 • 21–40 poäng: 8,3 • 41–60 poäng: 18 • 61–80 poäng: praktiktermin • 81–100 poäng: 11,1

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Grund- och forskarutbildningen i journalistik ges vid institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) där ämnet journalistik utgör en egen avdelning. En gemensam forskarutbildning ges i journalistik och masskommunikation.

Profil

Grundutbildningen har samhällsvetenskaplig profil där samverkan mellan profession, bransch och forskning eftersträvas. Det finns en uttalad ambition att vara en yrkesinriktad utbildning som både är teoretisk och praktisk. Utbildningen har sin tyngdpunkt i det journalistiska och redaktionella arbetet. Enligt institutionens informationsmaterial förbereder utbildningen för arbete som reporter på dagstidning, eller som granskande journalist, redigör, radio- och tv-producent, nyhetsankare, skribent i fackpress, webbredaktör eller personaltidningsredaktör.

Bedömarens sammanfattande kommentarer

Institutionen (JMG) har på ett bra sätt följt den kritik om bristande forskningsanknytning som kom fram i Högskoleverkets utvärdering av journalistutbildningarna år 2000. Fler forskare har knutits till utbildningen, examinationsformerna uppmuntrar studenterna att ta del av forskning och en särskild grupp som arbetar med att utveckla forskningen vid institutionen är tillsatt. Studenter med en bakgrund i praktisk journalistik kunde dock mer aktivt rekryteras till forskarutbildningen.

Kurslitteraturen är genomgående journalistikorienterad, baserad på en klart hantverksorienterad tradition. Den här typen av litteratur kompletteras med samhällsorienterade och medievetenskapliga texter som kan sätta journalistisk praxis i perspektiv. Könspektivet förefaller väl tillgodosett och frågor om journalistik och makt diskuteras ur flera synvinklar. Sammanfattningsvis stämmer kurslitteraturen väl överens med utbildningens yrkes- och samhällsvetenskapliga profil.

Institutionen lyckas väl med att förena teori och praktik i journalistutbildningen. De praktiska kursmomenten i kombination med mer samhällsorienterad och teoretisk kunskap, exempelvis medieporträttet samt lagar, etik och samhälle, förbereder på ett bra sätt studenten för ett framtida arbete som journalist. Bedömarens grupp uppmuntrar institutionen att fortsätta utveckla undervisningsmaterial som kan stödja en praktisk och teoretisk undervisning. Det skulle förslagsvis kunna handla om litteratur om metoder i journalistikforskning, nutida introduktioner till tv-, radio-, tidnings- och webbjournalistik, praxisrelevanta teorier om journalistik och branschen, journalistikens självförståelse och etik. Den typen av undervisningsmaterial skulle även kunna vara till nytta för andra journalistutbildningar. Mot bakgrund av institutionens storlek kunde man förvänta sig större publiceringsaktivitet inom detta område.

Bedömarens grupp ser positivt på de ökade kontakter, inom det egna lärosätet och med andra lärosäten, som både lärare och ledning vittnar om. Likaså finns utarbetade kontaktnät och samarbetsprojekt med branschen där JMG har god förankring och högt anseende. Den branschrelaterade forskning som bedrivs upplevs av branschen som nyttig och användbar. Studenter från JMG

är väl sedda som praktikanter och för anställning. Institutionen hör till de få som gör regelbundna uppföljningar av vad tidigare studenter arbetar med.

Högskolan i Kalmar

Utvärderingen omfattar: Grundutbildning i journalistik

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvalskriterier	HST 2005	HPR 2005	Praktikveckor	Examen
Medieproduktion och journalistik 120 poäng	Gymnasiekompetens med standardbehörighet B1*	113	100	5 + 10	Kandidat
Magisterprogram i journalistik	60 poäng journalistik	**	**	0	Magister
Ekonomijournalistik 40 poäng	Minst 40 poäng journalistik eller 3 års heltidsarbete som journalist	**	**	0	Kandidat
Sportjournalistik 40 poäng	Minst 40 poäng journalistik eller 3 års heltidsarbete som journalist	**	**	0	Kandidat
Miljöjournalistik 40 poäng	Minst 40 poäng journalistik eller 3 års heltidsarbete som journalist	**	**	0	Kandidat

* Utom historia A, dvs. sv B och sh A.

** Programmet erbjuds från höstterminen 2006, dvs. efter det att självvärderingen gjordes.

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 9 (7 kvinnor, 2 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 9

Professorer: 0

Övriga disputerade lärare: 3 (kvinnor)

Antal lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister: 8

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 5,8

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 0,9 (2004: 0,8)

Examinerade kandidatuppsatser och examensarbeten 2005: 24 (2004: 29)

Lärlärd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 18 • 21–40 poäng: 18 • 41–60 poäng: 15 • 61–80 poäng: startar höstterminen 2006

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Grundutbildningen i journalistik ges vid institutionen för medievetenskap och journalistik (IMJ) dit även ämnet medie- och kommunikationsvetenskap hör. Journalistutbildning har funnits i Kalmar sedan 1972 då Fojo, Institutet för fortbildning av journalister, bildades. Fojo är numera ett institut inom Högskolan i Kalmar med angränsande lokaler till IMJ.

Profil

Enligt institutionens självvärdering har grundutbildningen i journalistik en medveten sammanvävning av teori, analys och praktiskt hantverk med sikte på public service-kvalitet. Studenternas kompetens ska spänna över alla medier, och inkludera såväl praktiska produktionsövningar, avsedda för publicering i etermedier och press, som erfarenhet från kvalificerat uppsatsarbete. Enligt

institutionen arbetar tidigare studenter exempelvis inom radio, tv, videoproduktionsbolag, press eller webb.

Bedömargruppens sammanfattande kommentarer

Utbildningen har sedan Högskoleverkets tidigare utvärdering av journalistutbildningarna från år 2000 på ett positivt sätt stärkt sin akademiska framtoning. Fler disputerade lärare har anställts och kontakter med andra institutioner och lärosäten har utökats. Lärarna i journalistik har generellt varit yrkesverksamma journalister och en tredjedel av dem har även forskarutbildning. Denna dubbla kompetens skapar goda förutsättningar för en forskningsbaserad utbildning. De disputerade lärarna publicerar förhållandevis många vetenskapliga artiklar och har dessutom ett perspektivrikt utvecklingsarbete för metoder inom journalistikforskning i samverkan med forskarutbildning av adjunkter.

Den kurslitteratur som används är en kombination av praktisk journalistisk litteratur och kritiskt reflekterande texter med journalistisk och medievetenskaplig anknytning.

Förändringen mot att göra den praktiska journalistutbildningen mer teoretisk är intressant, men processen är långt ifrån avslutad. Utbildningen har fortfarande en tonvikt på praktisk journalistik. Bedömargruppen menar, med stöd från såväl studenter som branschrepresentanter, att utbildningen i högre grad än hittills bör diskutera ämnets normativa förväntningar, etik, värderingskriterier, arbetsformer och villkor. Att döma av kursplanerna förefaller samspelet mellan teori och praktik i flera fall att fungera bra, exempelvis i utbildningens inledande kurser och i tv-videokursen. Bedömargruppen anser att fortsatta satsningar på integration mellan teori och praktik bör prioriteras.

Utbildningen har en multimedial profil vilket avspeglas i utbildningens goda tekniska utrustning. Branschkontakterna med lokala medier är bra, främst inom radio och tv. Kontakterna med tryckta medier förefaller sämre. Bedömargruppen anser att institutionen bör eftersträva ett bredare kontaktnät i branschen. Studenterna får själva ordna sin praktikplats och få väljer eller lyckas få tidningspraktik i konkurrens med JMG och JMK. Det gör att institutionen förblir föga känd ute på tidningsredaktionerna. Trots detta hävdar IMJ hög anställningsgrad för sina studenter, inom såväl radio och tv som press och webb.

Institutionen konstaterar bred spridning i studentgruppen när det gäller klass och geografiskt ursprung. Ett bra initiativ för att kunna attrahera fler studenter med annan etnisk bakgrund än svensk är en planerad förberedande termin om 20 poäng i samarbete med humanistiska fakulteten. Det kommer dock inte att ge förtur till journalistutbildningen.

Lunds universitet – journalistik

Utvärderingen omfattar: Grundutbildning i journalistik

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvalskriterier	HST 2005	HPR 2005	Praktikveckor	Examen
Journalistik 80 poäng	80 poäng högskolestudier, varav 40 poäng i samma ämne. Därutöver görs en skriftlig självpresentation, ett skriftligt prov samt en personlig intervju.	61	56	3 + 6	Kandidat Magister

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 14 (6 kvinnor, 8 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 7 (2 kvinnor, 5 män)

Professorer: 1 (kvinna, i medie- och kommunikationsvetenskap)

Övriga disputerade lärare: 5 (3 kvinnor, 2 män)

Antal lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister: 9

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 2,0

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 0,9 (2004: 0,9)

Examinerade kandidatuppsatser och examensarbeten 2005: 31 (2004: 27)

Examinerade magisteruppsatser 2005: 18 (2004: 20)

Lärlädd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 8,4 • 21–40 poäng: 7,5 • 41–60 poäng: 17,9 • 61–80 poäng: 7,5

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Grundutbildningen i journalistik är organisatoriskt underställd området för humaniora och teologi men finansieras till hälften av den samhällsvetenskapliga fakulteten.

Profil

Journalistutbildningen beskrivs i institutionens självvärdering som en generalistutbildning med fokus på den allmänna nyhetsjournalistiken inom tryckta medier och dagspress. Målet för utbildningen är att studenten dels ska inhämta de kunskaper och färdigheter som krävs för yrkesmässig journalistisk verksamhet inom olika medier, dels skaffa sig förutsättningar för att tillgodogöra sig forskarutbildning i ämnet journalistik.

Bedömargruppens sammanfattande kommentarer

Lunds universitet erbjuder en traditionell journalistutbildning, utan inriktning mot någon bestämd del av journalistiken. Utbildningens orientering mot litteraturvetenskap och dess placering inom humanistisk fakultet öppnar möj-

ligheter för en intressant inriktning och breddning av det nationella utbudet av journalistutbildningar. För detta krävs dock en integration mellan denna teoretiska tradition och praktisk journalistik. De teoretiska ämnena tycks visserligen ha fördjupats sedan förra utvärderingen, men integrationen mellan teori och praktik är inte tillräckligt tydlig. De lärare som står för merparten av undervisningen är praktiker, och trots en teoretisk fördjupning är det akademiska inslaget svagt, vilket också kritiserats av studenter.

Kurslitteraturen har genomgående drag av översiktsframställningar och praktisk nyttobetonad litteratur, med några få undantag av mer fördjupande karaktär. Litteraturen förefaller inte heller till alla delar motsvara den målsättning som lärosätet har formulerat, dvs. att utbildningen ska vara forskningsförberedande.

Egen forskning i journalistik saknas vid institutionen. Det gäller då inte enbart forskning om journalistikens produkter utan även i ämnet och dess metoder, självförståelse, etik och historia. Även om utbildningen befinner sig i en aktiv pressvetenskaplig forskningsmiljö, saknar studenterna en forskningsbaserad kunskap om journalistik hos lärare med såväl praktisk som akademisk bakgrund.

Institutionen har goda branschkontakter med bra möjligheter till praktikplatser. De multimediala inslagen i utbildningen är dock underordnade och tillgången till teknik svag. Institutionen ser själv ett behov av förstärkning när det gäller utbildning för etermedier och webbjournalistik. Förbättring väntas ske genom flytt till nya lokaler.

Bedömargruppen ser det som ett huvudproblem att undervisningen i journalistik är bristfälligt forskningsanknuten och att kompetensen inom området behöver förstärkas. Det blir en viktig uppgift för lärosätet och utbildningens ledningsgrupp att åtgärda.

Lunds universitet – pressvetenskap

Utvärderingen omfattar: Grundutbildning i pressvetenskap. (Forskarutbildningen i pressvetenskap ingick i utvärderingen av litteraturvetenskap 2005 och ingår därför formellt inte i den här utvärderingen men tas med i beskrivningen av ämnet.)

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvalskriterier	HST 2005	HPR 2005	Praktikveckor	Examen
Pressvetenskap 1–80 poäng	Gymnasiekompetens med standardbehörighet B.1	22	15	0	Kandidat
Pressvetenskap 41–80 poäng	40 poäng pressvetenskap	9	5	0	Magister

Forskarutbildning	Förkunskapskrav	Antal doktorander 2006	Antal doktors-examina 2005
Litteraturvetenskap, pressvetenskaplig inriktning 160 poäng	Minst 120 poängs högskolestudier med 80 poäng i pressvetenskap.	2	2

* Sv B, sh A och hi A.

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 5 (2 kvinnor, 3 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 2 (1 kvinna, 1 man)

Professorer: 0

Övriga disputerade lärare: 4 (1 kvinna, 3 män)

Lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister: 2

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 1,4

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 0,6 (2004: 0,8)

Examinerade kandidatuppsatser och examensarbeten 2005: 6 (2004: 7)

Examinerade magisteruppsatser 2005: 1 (2004: 1)

Lärladd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 4,75 • 21–40 poäng: 3,25 • 41–60 poäng: 2 • 61–80 poäng: 2

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Grundutbildningen i ämnet pressvetenskap tillhör området för humaniora och teologi, och ingår sedan den 1 juli 2006 i universitetets språk- och litteraturcentrum (SOL-centrum). Tillsammans med journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap har det bildats en medievetenskaplig ämnesgrupp.

Profil

Ämnet pressvetenskap har sin tyngdpunkt i textanalytiska och mediehistoriska frågor, där även mediernas funktion och betydelse i det nutida samhället berörs. Målet med utbildningen är att ge kunskap om mediernas historia och

nutida roll, att skapa en kritisk medvetenhet om hur deras innehåll formas och att ge redskap för analys av journalistiskt material.

Bedömargruppens sammanfattande kommentarer

Pressvetenskap är ett fristående ämne och en förgrening ur litteraturvetenskapen. Utbildningen i pressvetenskap är ingen praktisk journalistutbildning och innehåller därmed inga yrkesinriktade praktikmoment. Från studenter framförs positiva kommentarer kring ämnet och dess forskningsinriktning. Studenterna menar att kopplingen till journalistiken är viktig och att de ser pressvetenskapen som ett viktigt komplement till journalistikstudier. Den kritik som framförs gäller främst det låga antalet undervisningstimmar, något som utmärker utbildningen jämfört med de övriga som ingår i utvärderingen.

Även om målet med utbildningen inte är att utbilda journalister för ett praktiskt arbete i branschen, så är utbildningen relevant för branschen. Den kommer säkerligen att framgångsrikt kunna omvandlas till exempelvis en påbyggnadsutbildning, efter en avslutad praktisk journalistutbildning, inom ramen för den nya examensordningen.

Mittuniversitetet

Utvärderingen omfattar: Grundutbildning i journalistik

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvalskriterier	HST 2005	HPR 2005	Praktikveckor	Examen
Journalistprogrammet 120 poäng	Gymnasiekompetens med standardbehörighet B.1***	175*	164**	20	Kandidat
Bildjournalistik 120 poäng	Gymnasieprogram med standardbehörighet G.11****, med inriktning foto.			15	Kandidat
Journalistprogrammet för akademiker 40 poäng	Akademisk examen 120 poäng. Uttagning sker genom lottning.			6	Ingen

* Summan av antalet helårsstudenter inom samtliga utbildningsprogram.

** Summan av antalet helårsprestationer inom samtliga utbildningsprogram.

*** Sv B, sh A och hi A.

**** Utom engelska B, dvs. sv B, sh A och ma A.

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 30 (12 kvinnor, 18 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 25 (10 kvinnor, 15 män)

Professorer: 3 (män, i medie- och kommunikationsvetenskap)

Övriga disputerade lärare: 6 (4 kvinnor, 2 män)

Totalt antal lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister⁹: 13

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 9,4

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 0,9 (2004: 0,8)

Examinerade kandidatuppsatser och examensarbeten 2005: 39 (2004: 33)

Lärlädd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 12,8 • 21–40 poäng: 7,4 • 41–60 poäng: 5,1

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Grundutbildningen i journalistik ges vid institutionen för informationsteknologi och medier (ITM) inom avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap vid Mittuniversitetet i Sundsvall.

Profil

Målet för de långa utbildningsprogrammen är att ge en bred grundutbildning med såväl teoretisk som praktisk förankring, anpassad till mediebranschens utveckling. Utbildningen förbereder för arbete inom bl.a. press, radio, tv och webb. Stor vikt läggs vid redigeringskunskaper och visuell journalistik, inte minst genom att man hösten 2002 startade ett utbildningsprogram i bildjour-

9. Ytterligare 11 adjunkter har yrkeserfarenhet inom fotografi, film eller grafisk formgivning.

nalistik. Programmet förbereder för arbete som bildjournalist, fotograf, redigerare och bildchef, eller som bildhanterare vid en bildbyrå.

Bedömargruppens sammanfattande kommentarer

Sedan Högskoleverkets utvärdering av journalistutbildningarna från år 2000 har utbildningens forskningsanknytning förbättrats. Journalistiken införlivades i institutionen för informationsteknologi och medier, vilket har inneburit utökade kontakter med andra discipliner och stärkt forskning. Ytterligare förstärkning innebär den professur i MKV, med inriktning mot journalistik, som är utlyst.

Inom journalistutbildningen lyckas man på ett bra sätt förena förmedlingen av professionens egen kunskap, metoder och etik med element från den (kritiskt) empiriska och teoretiska medieforskningen. Föreningen mellan teori och praktik fungerar tack vare lärarnas dubbla kompetens; akademisk forskarutbildning och praktisk kompetens. Detta blir tydligt i praktiska övningar inom de teoretiska kurserna.

Kombinationen samhällsforskning och utbildning i journalistik är en styrka för utbildningen. Samtidigt skulle utbildningen vinna på en tydligare anknytning mot mer journalistikinriktad forskning för att balansera inslagen av MKV. Forskarna har publicerat förhållandevis mycket sedan 2000, och den starka forskningsmiljön förankrad i professionen kommer utan tvivel att vara en stor fördel för utbildningen på längre sikt, särskilt om en större del av lärargruppen involveras i utvecklings- och forskningsprojekt som leder till publicering. Det är avgörande för utbildningens framtid att lärarna får tid till detta grundläggande arbete. Institutionen har dock valt att reducera lektorernas tid till forskning, för att i stället öka professorernas tid till 50 procent.

Kurslitteraturen omfattar både litteratur med praktisk journalistisk anknytning och litteratur med en empiriskt baserad medievetenskaplig anknytning, relevant för journalistiken. Flera kritiska perspektiv finns representerade i ett litteraturutbud präglad av mångfald. Kurslitteraturen skulle dock med fördel kunna kompletteras med mer praxisnära forskningsbaserad teori om och empiriska studier av ämnet och dess arbetsförhållanden, självförståelse, etik och normer.

Bildjournalistutbildningen har ytterligare ökat institutionens attraktionskraft och haft en positiv, förstärkande effekt på övriga utbildningar genom ökade resurser och ny kompetens. Bedömargruppen ser mycket positivt på bildjournalistiken som fyller ett viktigt nationellt värde.

Avdelningens kontaktytor mot branschen tycks goda och tvåvägs. Studenterna känner sig konkurrenskraftiga och är välkomna som praktikanter och för anställning. Studenterna fullföljer dock inte alltid sina studier eftersom de får jobb i samband med praktiken, som är förlagd till näst sista terminen. Branschföreträdare, främst lokala, är involverade i undervisningen.

Stockholms universitet

Utvärderingen omfattar: Grund- och forskarutbildning i journalistik

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvalskriterier	HST 2005	HPR 2005	Praktikveckor	Examen
Journalistikprogrammet 60 poäng	Akademisk examen om 120 poäng och en personlig motivering. Ett begränsat antal sökande kallas till urvalsprov.	182*	145*	16	Ingen
Journalistisk produktion 60 poäng	Grundkurs i journalistikvetenskap 40 poäng eller motsvarande. Ett begränsat antal sökande kallas till urvalsprov.			2 + 16	Ingen**
Journalistikvetenskap 40 + 20 poäng	Gymnasiekompetens med standardbehörighet B 1.***	83	67	0	Kandidat
Magisterkurs i journalistikvetenskap 40 poäng	120 poäng med minst 60 poäng i ett för journalistikvetenskap relevant ämne.	22	18	0	Magister
Magisterkurs i journalistik med ämnesbredd 40 poäng (ges för sista gången under 2006)	Journalistutbildning om minst 100 poäng eller annan akademisk examen om 120 poäng med minst 60 poäng i journalistik alternativt minst två års praktisk erfarenhet efter examen.	7	5	0	Magister med ämnesbredd

* Inklusive journalistisk produktion.

** Kursen kan tillsammans med 60 poäng i journalistikvetenskap ingå i en kandidatexamen i journalistik.

*** Sv B, sh A och hi A.

Forskarutbildning	Förkunskapskrav	Antal doktorander 2006	Antal doktors-examina 2005
Journalistik 160 poäng	Minst 120 poäng högskolestudier med 80 poäng i journalistik och/eller medie- och kommunikationsvetenskap.	13 i journalistik, 18 i medie- och kommunikationsvetenskap.	1

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 28 (10 kvinnor, 18 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 17 (4 kvinnor, 13 män)

Professorer: 2 (1 man i journalistik, 1 kvinna i journalistik med inriktning mot bildkommunikation)

Övriga disputerade lärare: 10 (3 kvinnor, 7 män)

Antal lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister: 8

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 10,6

Antal heltidsekvivalenter inom forskarutbildning: 1,0

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 0,8

Examinerade kandidatuppsatser 2005: 5 (2004: 10)

Examensarbeten i journalistisk produktion 2005: 5 (2004: 65)

Examinerade magisteruppsatser 2005: 4 (2004: 2)

Lärrledd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 10 • 21–40 poäng: 10 • 41–60 poäng: 14 • 61–80 poäng: 8

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Grund- och forskarutbildning i journalistik och medie- och kommunikationsvetenskap ges vid institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMK). Forskarutbildningen i journalistik bedrivs i nära samarbete med ämnet medie- och kommunikationsvetenskap.

Profil

Grundutbildningen i journalistik har hittills bestått av dels yrkesinriktade kurser med längre praktikperioder, dels kurser i journalistikvetenskap som har ett mer traditionellt akademiskt studieupplägg. Det övergripande målet med grundutbildningen är att erbjuda en samhällsinriktad utbildning. Journalistikvetenskapens syfte är att ge kunskap om nyhetsmedier och journalistisk kommunikation och deras betydelse för individ och samhälle. Kurser i journalistikvetenskap har ett i huvudsak teoretiskt och analytiskt perspektiv. De yrkesförberedande kurserna syftar till att studenterna självständigt ska kunna granska och analysera samhällslivet och gestalta detta i journalistikens olika former.

Bedömarens sammanfattande kommentarer

Den journalistikvetenskapliga utbildningen har en historisk och kulturvetenskaplig grund och betraktar primärt journalistiken med ett utifrånsperspektiv. Enligt institutionen själv ser man journalistik som ett ämne inom medie- och kommunikationsvetenskap. Kurslitteraturen håller en hög akademisk nivå och karaktäriseras av en historisk och kulturvetenskaplig grundorientering, som inte specifikt är inriktad mot praktisk journalistik. Detta ställer höga pedagogiska krav för att göra litteraturen relevant för dem som utbildar sig till en framtid som journalist. Såväl studenter som representanter för branschen påpekar just att de teorier som används bör ha en tydligare anknytning till det praktiska arbetet som journalist.

Utbildningen i praktisk journalistik är uppskattad av studenterna, men är inte tillräckligt prioriterad. Såväl studenter som branschrepresentanter upplever att de praktiska momenten ges för litet utrymme. De praktiska momenten behöver lyftas fram, liksom kunskap om ämnets egen självförståelse, normer och etik. En utbildning i praktisk journalistik kräver även en nära samverkan med branschen. Enligt branschföreträdare är utbildningens kontakter med dem alltför få. De lärare som undervisar i de praktiska inslagen uttrycker svagt stöd från ledningen och bristande resurser, bland annat till gästföreläsare. Lärarna bekräftar branschkritiken mot JMK och pekar på en oförstående ledning. Utvecklingsarbete och beslut förefaller starkt centrerade till institutionsledningen.

Institutionsledningen å sin sida menar att man följt tidigare signaler om behovet av att teoretisera utbildningen och höja den vetenskapliga nivån. Man säger att JMK utbildar ”speciellt kvalificerade journalister”, men att branschen inte känner till utbildningens innehåll. Man påpekar att en stor del av studenterna får relevant arbete. Någon systematisk uppföljning av tidigare studenter görs dock inte. Institutionsledningen upplever inte att det finns en konflikt mellan teori och praktik samtidigt som man bekräftar behovet av kompetensutveckling. Man uttalar behov av att nyrekrytera lärare, men kvardröjande ekonomiska problem anges som ett hinder.

Bedömargruppen menar att ett större utbyte med branschen dels skulle främja studenternas utbildning, dels bidra till viktig kompetensutveckling av såväl lärare som yrkesverksamma journalister och redaktionella ledare. Det geografiska läget i Stockholm ger särskilt goda förutsättningar för goda branschrelationer.

Utifrån institutionens nuvarande utbildningsutbud ser dock bedömargruppen att det finns ett fokus på dels en teoretisk journalistikvetenskaplig utbildning, dels ett tudelat utbildningsutbud med antingen praktisk eller teoretisk inriktning. Det är emellertid svårt att utvärdera den nuvarande utbildningens kvalitet utifrån det material som har ställts till bedömargruppens förfogande och de samtal som förts. I den självvärdering som lärosätet sänt in berörs den utbildning som erbjudits under de senaste åren bara ytligt till förmån för de nya planerna. Av självvärderingen framgår att JMK:s normalutbildning till journalistyrket ska vara tvåårig med ”yrkesinriktade inslag”. De signaler som bedömargruppen har fått om den planerade utvecklingen av utbildningsutbudet har varit motstridiga och förefaller återspegla starka konflikter inom institutionen. Bedömargruppen har därför svårt att uttala sig om planerna men framhåller att den inte ser någon tydlig arbetsmarknad utanför universitets- och högskolevärlden för en journalistikvetenskaplig utbildningsinriktning. Med sin nuvarande utformning skulle denna inriktning bättre passa som en påbyggnadsutbildning ovanpå en mer praktiskt inriktad journalistutbildning.

Bedömargruppen noterar att den förra utvärderingens rekommendation om en mera djuplodande journalistutbildning av JMK:s ledning tolkats som en uppmaning till utökning av utbildningens teoretiska moment. Detta förutsätter dock en förankring i praktisk journalistik och att de praktiska momenten i utbildningen ges tillräckligt utrymme. Bedömargruppen anser annars att det är möjligt att utbildningen i framtiden inte förblir en journalistutbildning i egentlig mening utan snarare hänförs till gruppen utbildningar med journalistikrelevans.

Södertörns högskola

Utvärderingen omfattar: Grundutbildning i journalistik

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvals-kriterier	HST 2005*	HPR 2005*	Praktik-veckor	Examen
Journalistik och multi-media 120 poäng	Gymnasekompetens med standardbehörighet G 2.**	128	110	10 (inom program) 20 (som tillval)	Kandidat
Journalistik med naturvetenskaplig inriktning 120 poäng	Gymnasekompetens med standardbehörighet G 1.***	28	22	7 (inom program) 20 (som tillval)	Kandidat
Samhällsstudier med praktisk journalistik 120 poäng (leder inte till examen i journalistik)	Sv B. I vissa fall även hi A och sh A beroende på vilket huvudämne som väljs.	52	44	10 (inom program) 20 (som tillval)	

* Uppgifterna avser endast journalistikkurser inom programmet.

** Sv B, en B, ma B, hi A, sh A.

*** Utom historia A, dvs. sv B, en B, sh A, ma C och naturkunskap B.

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 13 (7 kvinnor, 6 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 13

Professorer: 0

Övriga disputerade lärare: 3 (2 kvinnor, 1 man)

Antal lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister: 11

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 8,9

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 0,8 (2004: 0,9)

Examinerade kandidatuppsatser och examensarbeten 2005: 68 (2004: 86)

Lärladd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 6,8 • 21–40 poäng: 5 • 41–60 poäng: 7

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Journalistikämnet tillhör institutionen för svenska, retorik och journalistik.

Profil

Mångvetenskap, mångkulturalitet och medborgerlig bildning är begrepp som ska genomsyra utbildningarna vid Södertörns högskola. Utbildningsprogrammet journalistik och multimedia är inriktat mot publicering av text, ljud och bild, huvudsakligen inom nya medier. Utbildningen förbereder för arbete inom webb, press, radio och tv. Inom programmet journalistik med naturvetenskap varvas journalistik med fackstudier inom miljö, medicin och naturvetenskap som förberedelse för arbete som fackreporter. Utbildningsprogrammet samhällsstudier är inriktat mot arbete som allmänreporter, specialreporter

eller som redigerare, informatör eller utredare med anknytning till valt akademiskt huvudämne.

Bedömargruppens sammanfattande kommentarer

Journalistikens institutionella anknytning till svenska och retorik är en styrka som på ett positivt sätt kan bidra till ämnets vidareutveckling. I Högskoleverkets utvärdering av journalistutbildningarna från 2000 uttalades farhågor för utbildningens högskolemässighet. Institutionen kan i dag visa en uppgradering av lärarnas akademiska meriter. Forskningsrapporter används som kunskapskälla i undervisningen, och att studenterna skriver C-uppsats ger dem en grund för att gå tillbaka till forskning efter några år. Kurslitteraturen innehåller såväl generella översiktsverk, hantverksorienterad litteratur som mer kritisk, forskningsbaserade publikationer. Genom en omfattande användning av kompendier ges dels möjligheter till god överblick av olika journalistiska metoder och områden, dels ett incitament till fördjupning. Kurslitteraturen förefaller att på ett bra sätt spegla journalistikens mångfald.

Institutionens mål om ett nära samband mellan teori och praktik förefaller att vara väl genomtänkt. Kursplanen för kursen undersökande journalistik med internationell inriktning är ett gott exempel på sammanlänkning mellan journalistiskt hantverk och forskningsbaserad teori. För att på längre sikt säkra journalistikundervisningens forskningsmässiga förankring bör lärarna ges tid till att utveckla de forskningsprojekt som de själva omnämnt, såsom exempelvis: journalistikens självförståelse och etik, ämnets demokratiska roll, källkritik och förmedlingsformer.

Institutionen betonar samtidigt vikten av att stärka den praktiska utbildningen av journalister, utan att göra den teknikfixerad. Det gör man på ett bra sätt genom att definiera baskunskaperna i traditionell journalistik, bygga upp studenternas självförtroende och omdöme, och ge dem verktyg att idka källkritik och se den journalistiska dramaturgin, allt detta användbart inom alla former av journalistik oavsett teknik och medium.

Lärarkåren har ett nära kontaktnät mot medierna, inte minst de nya. I kombination med goda tekniska resurser ges studenterna en multimedial utbildning som tycks eftertraktad. Man lyckas dock inte riktigt med integrationen mellan de medietekniska momenten och journalistiken. Här krävs förbättringar för att leva upp till utbildningens intressanta programbeskrivning.

Södertörns högskola har lyckats bra med att rekrytera jämförelsevis många studenter med annan etnisk bakgrund än den svenska. Detta tycks ytterligare stärka deras och, sannolikt, institutionens marknadsvärde. En tydlig nyfikenhet från branschens sida kan märkas.

Umeå universitet

Utvärderingen omfattar: Grundutbildning i journalistik

Grundutbildning	Förkunskapskrav och urvalskriterier	HST 2005	HPR 2005	Praktikveckor	Examen
Kulturjournalistik 80 poäng	Gymnasiekompetens med standardbehörighet C 1* samt högskoleutbildning om minst 80 poäng i humanistiska och/eller samhällsvetenskapliga ämnen. Ett fyrtiotal sökande kallas till språkprov och intervju.	32	32	10	Magister
Vetenskapsjournalistik 80 poäng	Gymnasiekompetens med standardbehörighet C 1* samt högskoleutbildning om minst 80 poäng varav minst 60 poäng i samma ämne. Ett fyrtiotal sökande kallas till språkprov och intervju.	25	25	10	Magister

* Sv B, en B.

Lärare

Totalt antal lärare 2006: 4 (1 kvinna, 3 män)

Varav tillsvidareanställda lärare: 3

Professorer: 0

Övriga disputerade lärare: 1 man

Antal lärare som är eller har varit yrkesverksamma journalister: 2

Antal heltidsekvivalenter inom grundutbildning: 2,8

Utöver de ordinarie lärarna medverkar ett förhållandevis stort antal timanställda lärare i undervisningen. Vårterminen 2006 undervisade 14 journalister motsvarande 0,3 heltidsekvivalenter. Höstterminen 2006 medverkade 4 professorer, 5 övriga disputerade lärare och 5 journalister motsvarande 0,5 heltidsekvivalenter. Ingen av de disputerade timlärarna som undervisade under 2006 har dock sin ämnestillhörighet inom journalistik eller MKV.

Resultat

Prestationsgrad (helårsprestationer/helårsstudenter) 2005: 1,0 (2004: 0,9)

Examinerade magisteruppsatser 2005: 25 (2004: 35)

Lärlärd undervisning

Genomsnittligt antal timmar per student och poäng, läsår 05/06:

1–20 poäng: 11,3 • 21–40 poäng: 11,5 • 41–60 poäng: 10,9 • 61–80 poäng: 2,4

Utbildningens organisation och profil

Organisation

Grundutbildningen i journalistik ges vid institutionen för kultur och medier, dit även ämnena museologi, etnologi och medie- och kommunikationsvetenskap hör.

Profil

Utbildningen har en allmänjournalistisk inriktning med specialisering mot vetenskap och kultur. Målet är att de studenter som har gått en utbildning i vetenskapsjournalistik ska kunna bevaka, kritiskt granska och presentera forskning och forskningsresultat från olika discipliner. Studenten från utbild-

ningen i kulturjournalistik ska på motsvarande sätt kunna hantera material från hela kulturområdet. Tänkta arbetsområden är press, radio, tv, webbaserade medier och information. För kulturjournalister omnämns även förlagsbransch och kulturell administration.

Bedömagruppens sammanfattande kommentarer

Journalistutbildningen vid Umeå universitet har främst karaktär av specialistutbildning inom begränsade områden. Utbildningen förenar en forskningsbaserad teori om kulturella och vetenskapliga ämnen med moment i praktisk journalistik. Kurslitteraturen förefaller välstrukturerad och avsedd för att ge en nödvändig översikt. Det är dock oklart hur mycket fördjupning utbildningen ger, eftersom den blir avhängig av studenternas val av rekommenderad referenslitteratur.

Någon journalistisk forskning förekommer inte, och den akademiska kompetensen hos de tillsvidareanställda lärarna inom journalistikämnet behöver förstärkas. Speciallärare med större djup i utbildningens huvudinriktningar (kulturjournalistik och vetenskapsjournalistik) saknas. Universitetet erbjuder således ingen vetenskaplig utbildning i journalistik, utan en utbildning i kultur och vetenskap kompletterad med kursmoment i journalistikens framställningsformer, yrkesetik, källkritik m.m. Idéer om forskningsprojekt finns, såsom massmediernas språk och gratistidningarnas betydelse för journalistiken, men tid och pengar saknas för att kunna förverkliga dem. Forskningsmiljön är mager och förutsättningen att bygga upp den är svag eftersom det saknas disputerade lärare i journalistik. En docent i medie- och kommunikationsvetenskap var tidigare verksam inom utbildningen men har nu gått i pension. Den ende kvarvarande lektorn har pensionerats vid årsskiftet 2006/2007, men kommer att vara involverad i utbildningen under hösten 2007. Det är dock oklart i vilken omfattning. Inga nya lektorat är utlysta men planer finns. En lektor (i medie- och kommunikationsvetenskap) som tidigare varit tjänstledig kommer tillbaka under 2007. Hans undervisningsinsats har hittills motsvarat 2 procent av heltid.

Lärarna uttrycker frustration över att ämnet har små möjligheter att hävda sig och utvecklas inom institutionen. Universitetsledningen å sin sida hänvisar till tidigare ekonomiska svårigheter men att man under 2007 kommer att inrätta en gästprofessur med medel från branschen. Antalet disputerade lärare förväntas öka i takt med att doktorander i MKV blir färdiga. Ett utvecklingsprojekt väntas leda till stärkt akademisk profil inom 2–3 år.

Såväl lärare som universitetsledning är medvetna om behovet av teknisk upprustning. Utbildningen bedrivs i en isolerad miljö, men andelen timlärare från branschen är ändå förhållandevis stort. Möjligheterna till praktik i regionen är dock relativt begränsade och bedömagruppen har svårt att se någon större arbetsmarknad för de färdigutbildade vetenskaps- och kulturjournalis-

terna, vare sig i närområdet eller nationellt sett. Någon aktuell uppföljning av tidigare studenter har institutionen inte gjort.

Det har förekommit olika uppfattningar om utbildningens dimensionering. Enligt självvärderingen har antalet utbildningsplatser inte förändrats trots universitetsledningens önskan att utvidga utbildningen för att förbättra den dåliga ekonomin. En sådan utvidgning är något som lärare och institutionsledning varit kritiska mot.

Bedömargruppen ställer sig frågande till beslutet att ge en utbildning i journalistik vid Umeå universitet med tanke på de resurser som har ställts till institutionens förfogande. I och med de två pensioneringarna så hamnar utbildningen i ett mycket sårbart läge. Inom den fast anställda lärargruppen finns i nuläget ingen disputerad lärare, och lärarnas möjligheter till kompetensutveckling är små. I sin nuvarande form fyller utbildningen knappast de krav som man kan ställa på en utbildning i journalistik som vilar på vetenskaplig grund i ämnet.

